

DE BONGARD

TIJDSCHRIFT VAN HEEMKUNDEVERENIGING
“DE BONGARD”
SIMPELVELD – BOCHOLTZ

JAARGANG 21

NUMMER 4

December 2009

COLOFON

Eindredactie en vormgeving:

O.A. Reitz

Adres voor kopij en reacties:

**Postbus 21009
6369 ZG Simpelveld**

ISSN 1383 – 9896

E-Mail: o.reitz@planet.nl

**SLUITINGSDATUM
KOPIJ VOLGENDE
PERIODIEK:
01 maart 2010**

INHOUDSOPGAVE

Inhoudsopgave	121
Woord van het bestuur	122
Dydden - de pastorie als boerenbedrijf	124
Fotowedstrijd Sittard voor de jeugd	129
Anne Frank in Westerbork – door Kyara Hamers (9)	134
Soureth ten tijde van de Romeinen	136
Jaarprogramma 2010	139
Uitnodiging Uitstapje tentoonstelling Ambiorix Tongeren	140
Uitnodiging Dialectavond Ripuarisch dialect	142
Oproep Themanummer 2 ^e wereldoorlog	142
Jannenaar	143
Sectie Museum – Projecten	144
Oorlogsslachtoffers WO2	145
Heemkundevraag	146
Bokkenrijders	147

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het artikel ligt bij de auteur(s).

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, via magnetische media of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Dit tijdschrift verschijnt vier maal per jaar en is gratis voor leden van “De Bongard”. De kosten voor het

lidmaatschap van “De Bongard” bedragen € 14,- per jaar.

Aanmelden voor een abonnement (lidmaatschap) kan op ons adres:

Secretariaat De Bongard, Postbus 21009, 6369 ZG Simpelveld of via onze website www.debongard.nl

Bankrek.: Rabobank nr. 115103406. Girorek.: 276159

Woord van het bestuur

Beste leden,

Onze Heemkundevereniging wil een vereniging zijn waarin iedereen zich thuis voelt. Dat kan echter alleen als je het gevoel hebt betrokken te zijn en te weten wat er speelt. Omdat de informatievoorziening altijd nog beter kan, willen we u graag met regelmaat op de hoogte brengen van hetgeen er binnen onze vereniging speelt. Hieronder enkele nieuwtjes van de afgelopen maanden.

Op 10 oktober zijn we op excursie geweest naar Sittard. Hierbij is een fotowedstrijd gehouden voor de jeugdige deelnemers. Verderop in deze editie zult u een beeldreportage door onze jeugd aantreffen. 's Ochtends hebben we enkele kerken bekeken en na een overdadige lunch is nog een bezoek gebracht aan de wallen. Wist u dat Sittard volledig omwald is geweest? Her en der zijn (voor de jeugd) leerzame en sappige verhalen verteld, onder meer over een loslopende (circus)leeuw in een volle kerk!

De najaarsvergadering was goed bezocht. Er was een bedankje voor de geweldige prestatie van Cor van Gool, die ons periodiek van 1987 tot nu bezorgde; hij wordt opgevolgd in zijn wijk door dhr. Wilhelmus. Vervolgens werd bekendgemaakt dat Sjir van der Linden aftrad als bestuurslid en sectieleider Dialect. Binnen de sectie is dit meteen opgepakt en is Annie Franssen naar voren geschoven als nieuw bestuurslid en sectieleider. Voorts is Armin Hamers de nieuwe contactpersoon in het bestuur voor de sectie Wegkruisen.

Na de vergadering hebben we samen naar de film “Paul dans sa vie” gekeken, een filmversie van ons project over mondelinge overlevering. Hierin vertelde de Bretonse boer Paul over zijn leven, levenswijze en levenswijsheden, waarin hij vasthield aan de aloude wijze van boeren. Hoewel het wat langer duurde dan gepland, was het enthousiasme voor de authentieke Paul groot; het had zich net zo goed ook hier kunnen afspelen.

Om op de hoogte te blijven van de nieuwe gemeentelijke subsidieregels heeft de penningmeester een informatieavond bezocht. Omdat de vereniging toch andere zienswijzen had dan de commissie die de nieuwe regels opstelt, is hierover een brief aan de gemeente gestuurd. We hopen hiermee de nieuwe regels nog passender te kunnen maken.

Een andere groep, die bergen werk verzet, is de werkgroep die bezig is de nalatenschap van ons lid Hub Franssen te verwerken. Pierre Schnackers heeft de groep gevormd. Onder andere een aantal dames met bibliotheekervaring buigt zich over de collectie om die te inventariseren en toegankelijk te maken. Er is nog heel wat werk voor de boeg om alles te ordenen zodat het deel kan gaan uitmaken van ons eigen archief en bibliotheek. Hierbij veel succes gewenst.

In oktober is onze wisselexpositie bij Scholtissenhof opgeruimd. Die handelde over het thema “onze Romeinse omgeving op de kaart”. Er waren dan ook vele originele vondsten uit Simpelveld en Bocholtz te bewonderen. De Museumsectie is inmiddels voortvarend aan de slag met het verzamelen van verhalen en voorwerpen voor de expositie van komend jaar. Dan wordt aandacht besteed aan de Tweede Wereldoorlog: hoe beleefden onze dorpsgenoten de periode van bezetting en bevrijding hier en in den vreemde? Wij danken deze sectie voor de indrukwekkende Romeinenexpositie van afgelopen jaar en wensen hun succes bij het opzetten van de oorlogstentoonstelling.

In het afgelopen periodiek is geannonceerd met diverse 'vacatures'. Naar aanleiding hiervan heeft zich een aantal personen gemeld om diverse taken op zich te nemen. Zo is Jac. Havenith toegetreden tot de Activiteitencommissie. Tevens wordt gekeken of de coördinatie van het groeiende aantal activiteiten niet als functie van formaat door één persoon vervuld kan worden. Het is mooi te ervaren dat zo'n oproep voldoende weerklank heeft bij de leden. Dank alvast voor de personen die een nieuwe taak op zich gaan nemen. We hopen dat ze er net zo veel plezier aan beleven als wij.

Zoals jullie weten, heeft onze vereniging in Op de Boor in Bocholtz twee kelderruimtes gehuurd van de gemeente. Hierin bevindt zich de bibliotheek en het archief; hier is ook de mogelijkheid elkaar te ontmoeten, te vergaderen, cursussen te organiseren etc. Door de gestage toestroom van onder meer nalatenschappen met boeken en papieren raakt deze ruimte snel (te) vol. Op dit ogenblik wordt werk gemaakt van het herinrichten van deze ruimtes zodat we ze efficiënter kunnen benutten. Binnen niet al te lange tijd zal echter uitbreiding moeten worden gezocht. Daarnaast zijn momenteel ook diverse ruimtes bij leden thuis in gebruik en mogen we gebruik maken van een klaslokaal in de voormalige basisschool De Bongard in Bocholtz. Waarvoor dank aan dhr. Koll van Makosoft ICT BV die deze ruimte belangeloos beschikbaar stelt.

Als u ideeën heeft voor andere huisvesting, laat u het dan alstublieft weten. Alle suggesties zijn welkom.

In navolging van het succes van het project Oral History, dat samen met de gemeente Simpelveld en het archief Rijckheyt is uitgevoerd, zijn er plannen om hier zelf mee verder te gaan. Om dit initiatief voldoende ruimte te bieden, is besloten hiervoor de sectie (g)jesproche (g)jeschiede in het leven te roepen. Onder deze vlag zal de gesproken lokale geschiedenis worden vastgelegd. Naast geschiedkundige wetenswaardigheden zal dit naar verwachting ook informatie opleveren over genealogie, dialect en taalgebruik, wereldbeeld, mode, normen en waarden, etc. De nieuwe sectie, getrokken door Pierre Schnackers en Ine Scholl-Vlieks, wordt een voortvarende start met rijkelijk informatieve interviews gewenst.

Voor de lezing van november was een Belgische archeologe van de Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen gecharterd; zij vertelde vol enthousiasme over de groene projecten in onze gemeente, onder meer bij het ZLSM-spoor en hoeve Bulkum. De bezoekers aan deze lezing waren bovendien in de gelegenheid al te snuffelen in de boeken die verkocht zullen worden op de Kerstmarkt in Simpelveld. Hiermee hadden zij de eerste keus.

Deze Kerstmarkt is stevast de activiteit in de laatste maand van het jaar. U zult onze stand wel hebben zien staan, dit jaar in Simpelveld. Naast (heemkundige) boeken waren natuurlijk ook onze ansichtkaarten in de aanbieding, die heel goed als kerstkaart kunnen dienen.

Hopelijk heeft u hiermee weer wat meer inzicht gekregen in de belangrijkste recente gebeurtenissen binnen onze vereniging. Om dit op deze wijze te doen, geeft tevens invulling aan een al langer bestand goed voornemen van het bestuur.

Rest ons u en de uwen prettige kerstdagen en een gelukkig en gezond 2010 te wensen.

Namens het bestuur,

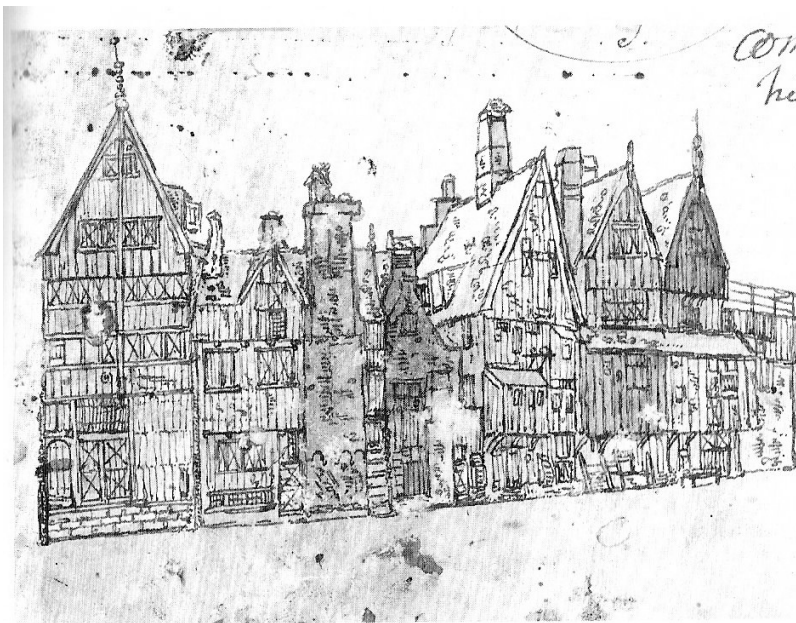
Armin Hamers
Penningmeester

De pastorie als boerenbedrijf.

Jo Van der Werf

Als je in de Nederlandse geschiedenisboeken over de Gouden Eeuw leest, zie je een stedelijke samenleving met rijke handelslui, een ontwikkeld systeem van banken, de V.O.C., de W.I.C., en vooral dichte bebouwing. En niet alleen in Amsterdam, dat vooral sterk groeide door de immigratie van protestanten. Na 1585, toen de stad Antwerpen door de hertog van Parma was veroverd, vluchtte een groot deel van de rijke bovenlaag noodgedwongen de stad uit, naar het noorden. Ook andere steden in wat nu de Randstad heet, kregen veel vluchtelingen uit het Zuiden binnen hun muren. De rijken onder hen konden zich aardig handhaven.

Damrak Amsterdam rond 1600

Natuurlijk waren de meeste mensen in de steden arme sloebers, natuurlijk was het leven in de steden veel korter dan op het platteland, maar toch. De stad lonkte en beloofde veel. Massa's gelukzoekers vonden de steden een soort paradijs, ondanks dat ze er moesten vechten voor hun leven.

In feite konden de 'Staatse' Nederlanden zich achter de grenzen, die prins Maurits in de jaren 90 van de 16e eeuw had veroverd op de Spanjaarden, steeds sneller herstellen van de oorlogsmisère uit het eerste deel van de 80-jarige oorlog.

De ellende van de oorlog bleef beperkt tot de oostelijke en zuidelijke Nederlanden. Daar trokken de legers verwoestend rond, daar heerste het kriegsrecht, daar was men om het simpel te zeggen 'de klos'. Vooral wat nu Noord-Brabant is en Overijssel, lag er platgebrand en leeg bij. Vreemd dat in de boeken van pastoor Dydden daarvan maar betrekkelijk weinig is terug te vinden. Natuurlijk, hij beschrijft zijn avonturen in de jaren 1576, 77, 78, 84, 95, 96, 97, 98, vooral in het tweede boek. Toch zijn dat voornamelijk avonturen die hemzelf raakten.

'Anno 1577, die 9^a januarij, Don Johannes Austriacus suo exercitu subveniendo oppido Ruremundense atque eo rediente exercitu per pagum de Simpelvelt, ductus fui captivus ad pagum de Vervij. Ibidemque solvi pro redemptione mea quinquaginta daleros Philippicos.'

'In het jaar 1577 op 9 januari trok don Juan van Oostenrijk die met zijn leger de stad Roermond te hulp wilde komen, op de terugweg door het dorp Simpelveld. Ik werd als gevangene meegenomen naar het dorp Verviers. Daar betaalde ik voor mijn vrijlating 50 Philipsdaalders'

'Anno 1578, post expugnationem oppidi Limborgensis, ego a Leodio rediens Aquisgranum, captus fui ab equitibus Trajectensibus in silva aquensi, qui omnino spoliaverunt me; tandem pro redemptione corporis et vite mee solvi illis septuaginta coronatus aureos.'

‘Toen ik in het jaar 1578 na de verovering van de stad Limburg van Luik naar Aken reisde, werd ik in het Akener bos gevangen genomen door ruiters uit Maastricht, die mij totaal beroofden. Tenslotte betaalde ik hun voor de bevrijding van mijn lijf en leven 70 gouden kronen.’

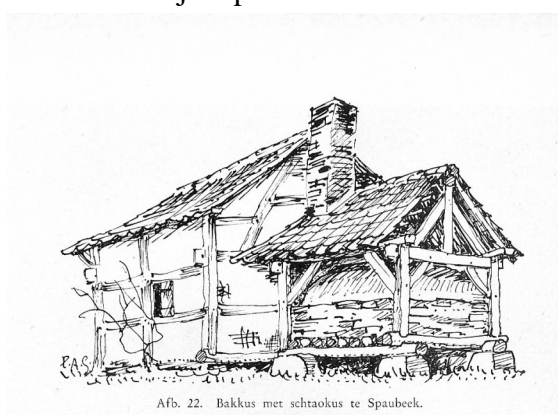
Natuurlijk kon je niet echt veilig reizen tussen Luik, Aken, Maastricht en Simpelveld. Ook vertelt hij dat hij en de andere inwoners zich moesten indekken tegen de legers van beide kanten door regelmatig de zgn. ‘sauvegardes’ te betalen. Toch krijg je de indruk dat de samenleving maar af en toe verstoord werd door de oorlog. Dat kan komen door het feit dat de ‘Spaanse’ of ‘Koninklijke’ legers hier meestal de baas waren.

Pleisterplaats op een doorgaande route

Dat waren ook geen lieverdjes, maar ze waren wel aangewezen op de boerenbevolking. En de kip met gouden eieren slacht je niet.

In feite krijg je uit de boeken van Dydden een heel stabiel beeld van een landbouwsamenleving, beheerst door de seizoenen. Alleen al de eindeloze opsomming van geïnde tienden het ene jaar na het andere wijst op relatieve rust.

Afb. 22. Bakkus met schtaokus te Spaubeek.

Bakkus met schtaokus

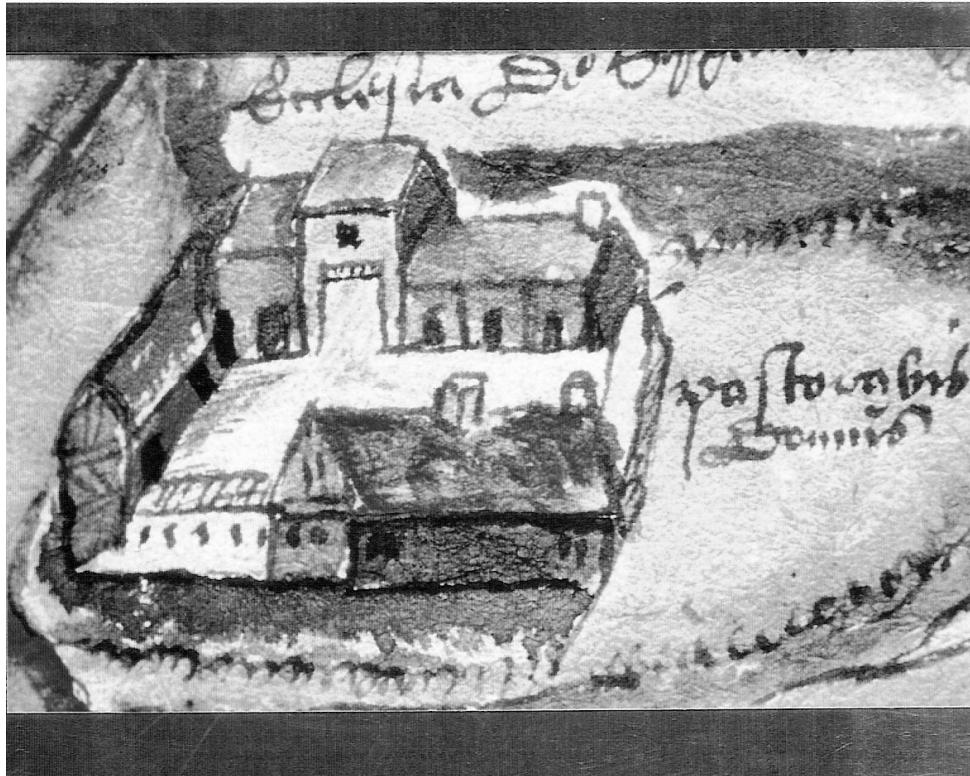
Afb. 23. Lemen gevel, beschermd door strogairlandes en luifel te Libeek.

Vakwerkboerderij

Hoe paste pastoor Dydden in dit beeld van een boerenleven? In feite bestonden zijn inkomsten, naast de tienden en de jaardiensten, uit opbrengsten van verpachtingen van parochiegrond. Bijna alles wat hij binnen kreeg bestond uit landbouwproducten, aangevuld met geld af en toe. Die producten werden dan wel verkocht op de markt in Aken en meneer pastoor inde het geld, met liefde.

Tegelijk was de pastorie een soort boerenbedrijf met schuren, opslagruimtes, paardenstallen en een moestuin.

De pastoor bezat bepaalde stukken landbouwgrond die verpacht werden aan ‘halfwinnen’. Dat waren boeren die bij wijze van pacht de helft van de opbrengst moesten afstaan. Bovendien moesten ze ook hand en spandiensten verrichten. Overigens, halfwinnerschap was heel normaal in die tijd.

Pastorie uit het Memorieboek

Memorieboek 1 ff. 92-93v¹.

'Int jaer ons heeren duysent vuffhondert achtzich dry, den sesden january, is eenen nuwen tougst offt voerwardt opgericht tuschen den eerwerdigen heeren Arnoldt Dydden, ter tzijt pastoir der parochien kercken van Sympelveldt, unde den vroemen Klaes Kluesens. Unde is alsullix verbuntelick geschiet in bijwesen Teel Boes, der smet.'

'Verpachting van de landerijen in het jaar '83.

In het jaar van onze Heer 1583, op 6 januari, is een nieuwe termijn of voorwaarde afgesproken tussen de eerwaarde heer Arnoldt Dydden, in deze tijd pastoor van de parochiekerk van Simpelveld, en de vrome Klaes Kluesens. En dit is beklonken in aanwezigheid van Teel Boers, de smid.

Op de eerste plaats zal de genoemde Klaes dezelfde bepalingen hebben als Leenart Byspelmans en op dezelfde manier als hierna volgt:

Zo zal genoemde Klaes als halfwin alle landerijen bebouwen gedurende 6 jaar met een korting van 3 jaar, als genoemde Claes op enige wijze tekort zou schieten. En Claes zal daar ook zaaien met zijn zaad, in plaats van de tienden.

Het hard koren in 4 vrachten op tijd en het zomerkoren in 2 vrachten, het allerbeste in vergelijking met zijn beste naaste bureu.

En de partijen zullen tegelijk oogsten en de halfwin zal de oogst op eigen kosten in de schuur van de pastoor brengen. Ook zal de pastoor een knecht ter beschikking stellen om dit te helpen bergen.

Evenzo zullen zij ook de veldvruchten tegelijk dorsen en over de vaten op de vloer verdelen. En alles wat op de vloer blijft staan, zal de pastoor voor zichzelf houden.

En alle vruchten die bij de pastorie gegroeid zijn, zal de halfwin op eigen kosten naar Aken vervoeren en voor iedere wagen zal hij een vat haver krijgen en een bundel wikke.

Ook zal de halfwin alle mest, zoals de pastoor die binnen of buiten zal hebben, uitrijden op eigen kosten, op aanwijzing van de pastoor. Ook zal hij ieder jaar een morgen land mergelen. Dan zal de pastoor op eigen kosten de mergel laten kraken.

Ook zal de halfwin ieder jaar 1 morgen voer hebben met de mest en als er niet genoeg mest is, dan zal hij vervolgens in het andere land nemen als paardenvoer.

Ook zal hij 1 morgen gras hebben in Soureth in de Puntel. Daarentegen zal de pastoor 1 morgen rapen alleen voor zichzelf hebben en de overblijvende opbrengst zullen ze delen. En als de pastoor wil laten zaaien in de Broek om de koeien met groen te voeren, zullen ze daarvoor samen het zaad leveren. En de halfwin zal voor de pastoor jaarlijks 1 vat vlaszaad zaaien, alleen voor de pastoor, op het beste stuk land en wat over is zullen ze delen.

Idem zal de halfwin jaarlijks op tijd 4 wagens kolen aanvoeren, iedere wagen met 4 paarden, en 4 wagens mergel naar de moestuin rijden. Daarom zal de pastoor de kolen betalen in de moestuin en de halfwin zal voor iedere wagen een bundel erwten krijgen en 1 vat haver. En de leem die voor de noodbouw zal dienen op de pastorie, zal de halfwin op eigen kosten aanvoeren, om af te dekken of op andere manier.

En zo dikwijls als de halfwin op de Huls zal zaaien, zal hij 1 mud haver krijgen. Ook zal de halfwin de tienden van de pastoor op tijd binnen rijden op eigen kosten. Dan zal hij voor iedere vracht 5 mark krijgen. En deze condities zijn voor beide partijen bindend in goede trouw, zoals boven vermeld op dag, datum. De landerijen op de Huls, die de pastorie toebehoren, zijn 9 morgen groot. In de Molt 6 morgen en ongeveer een vierde. Bij de Kersboom 2 vierde. Bij de Doorn 4 morgen, in de Waalbroek ongeveer 9 morgen. Boven het kapelletje 3 morgen. Bij de Ridderskoel 3 morgen. Ook in het Bosveld ongeveer 12½ morgen.

Deze landerijen zal Claes Kleusens, halfwin, in alle toewijding bewerken binnen de grenspalen,

zonder de pastoor of andere burens tekort te doen en hiermee is de zaak afgedaan. Arnoldt Dydden, pastoor.'

Soms ontstonden er conflicten met de pachters. Dan konden ze vertrekken. Een mooi voorbeeld is het volgende:

Memorieboek 1 ff.167-167v.

'Verme unde aenspruch des Erwerdigen heeren Arnoldt Dydden tegen Meerten Sdroegen uut klachten des welckers actum anno 86 des 20^{en} octobris.'

'Aantijging en eis van de eerwaarde heer Arnoldt Dydden tegen Meerten Sdroegen vanwege klachten die geuit zijn op 20 oktober in het jaar '86.

Heer Arnoldt Dydden brengt een klacht in, die terecht is vanwege de afspraak die gemaakt is met de genoemde Meerten, en waartoe hij genoodzaakt is, gelet op het artikel of artikelen die in de afspraak staan en aldus beginnen: 'Tot den recht':

'Ook zal Merten de pastoor 1 vat erwten op braakland zaaien voor 'koe-erwten' en de mest op de pastorie halen zoals overeengekomen'.

Nu is het zo dat Peeter, de paardenknecht van Meerten, het slechtste land van de pastoor, namelijk bij de Ridderskoul, voor de erwten bewerkt heeft, en klaar gemaakt en Gerardt Schutz heeft de erwten daarin gezaaid als proef.

En de pastoor heeft Merten Sdroegen dikwijls vermaand en door Thonis Ubachs laten vermanen en Merten heeft de mest niet volgens het artikel van de overeenkomst op de erwten willen brengen, waardoor de erwten niet goed zijn gegroeid, waardoor duidelijk is dat de pastoor grote schade heeft geleden door de proef.

Ook zegt de pastoor, heer Arnoldt Dydden, vervolgens, dat genoemde Merten de overeenkomst grof geschonden heeft tot schade voor de pastoor, en dat Merten volgens het artikel uit de pastorie moet vertrekken met een opzegtermijn van 14 dagen zonder iets te vernielen of te bederven.

Toen Meerten Sdroegen nu vertrokken is van de pastorie, heeft hij de kolen uit de huistuin getrokken en met bossen aan bonte Fie of Fie Saelen op de pastorie gegeven en aan meerdere anderen.

Meerten heeft ook 4 ijzeren koeienkettingen, waarvan heer Arnoldt er twee aan Willem die Bus betaald had en de andere aan Thiel Boesten, de smid, met geweld van de kribben op de pastorie afgeslagen en aan de pastoor niet teruggegeven.

Evenzo heeft Meerten met geweld de ijzeren kettingen, die bij de huistuin met ijzeren krammen vastgezet waren, losgerukt; een van de kettingen was van de kerktoren en is niet terug gegeven; deze kettingen heeft men bij de huistuin gezien.

Evenzo heeft Meerten uit de pastorie 4 boomladders, die van de pastoor zijn, zonder toestemming van de pastoor aan Heyn Kueven gegeven.'

Zo zie je maar: het leven in deze boerenwereld gaat zijn eigen weg in een tijd van oorlog en geweld.

Bronnen:

Memorieboek I en II van pastoor Dydden
Staatsvormend Geweld door Leo Adriaenssen
Oorlog, mijn arme schapen door Ronald de Graaf
Afbeeldingen:
Land van Herle 1958, 2
De kogel door de kerk? door S. Groenveld e.a.

Fotowedstrijd Sittard voor de jeugd

Zoals aangekondigd, werd als speciale activiteit voor onze jeugdige HKV leden een fotowedstrijd gehouden tijdens ons laatste uitstapje naar Sittard. Er hebben maar liefst 9 kinderen mee gefotografeerd, waarvan er 7 hebben ingezonden. We moesten dus kiezen uit maar liefst 35 foto's!

Deze zijn door het bestuur (behalve natuurlijk door de ouders van de inzenders) beoordeeld, wat niet eenvoudig was, want de foto's zijn van een heel hoog niveau. Het is heel interessant om te zien, hoe onze jeugd de dingen ziet, die wij (de volwassenen) boeiend vinden. Zo zagen we buiten de foto's van de diverse bezienswaardigheden en details, ook leuke foto's van de wandeling, de deelnemers en de kinderen onderling. Op de volgende bladzijdes een collage van het resultaat.

Maar – uiteindelijk kan er maar één winnen, en dat is onderstaande foto. En de winnaar is....

Kjell Hamers

met zijn foto van een *vakwerkhuis in de "Gats"*. Een foto, die je alleen had gezien als je goed om je heen kijkt, en het bovendien erg goed doet in zwart-wit. Kjell, fantastisch gedaan en gefeliciteerd! Je prijs – de foto als vergroting ingelijst met een certificaat van de HKV als winnaar van de fotowedstrijd komt zo snel mogelijk naar je toe.

Kjell

Kjell

Giulia

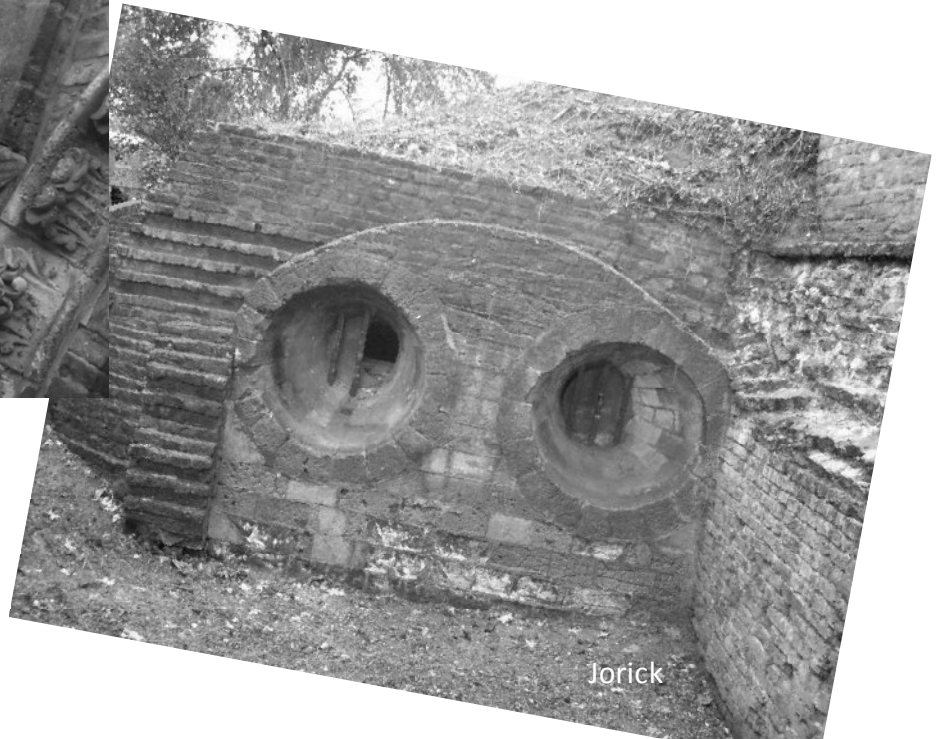

130

Giulia

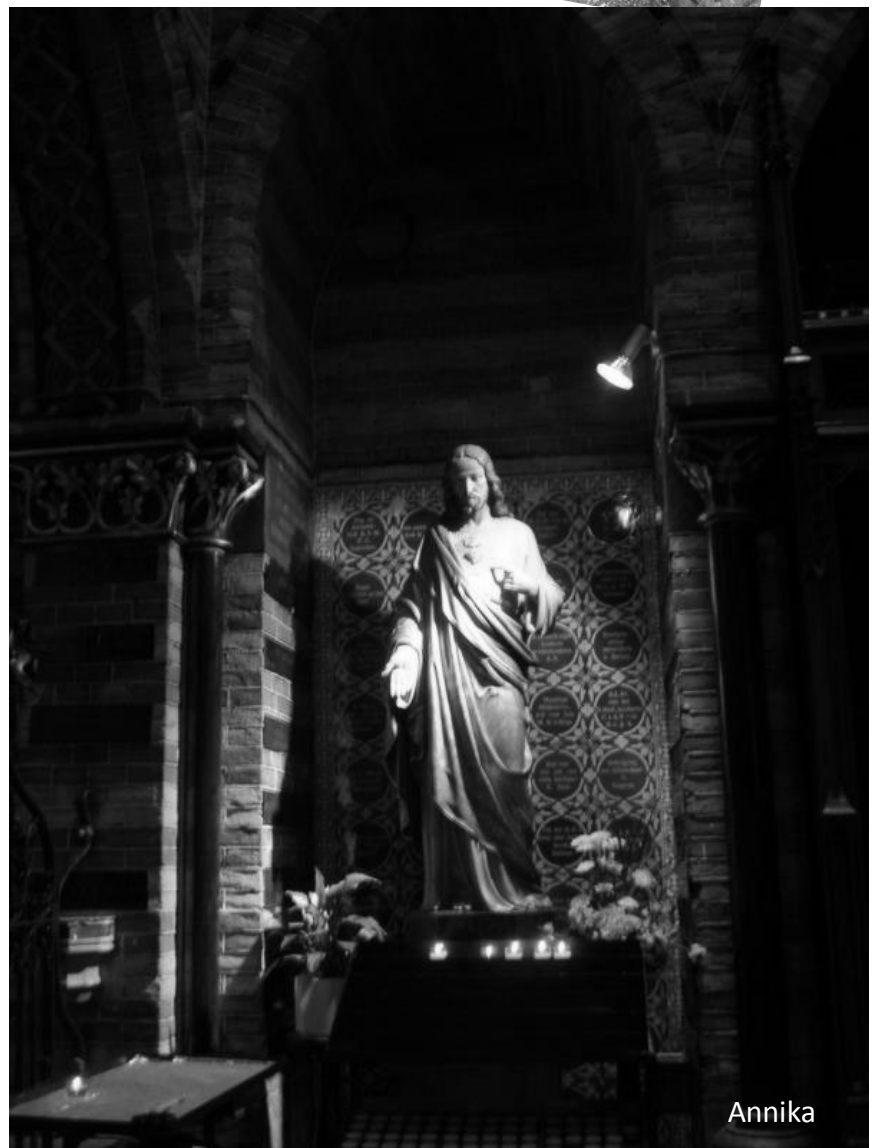
Jorick

Jorick

Annika

Annika

kyara

Sylvia

kyara

Sylvia

Louise

Louise

Anne Frank in Westerbork

Door Kyara Hamers (9 jaar)

Tijdens de zomervakantie waren wij dit jaar in Drenthe. we hadden daar een huisje gehuurd en op een dag reden we naar Westerbork. daar gingen we eerst naar een klein museumpje.

Dat ging over de tweede wereld oorlog en een kamer over Anne Frank en haar familie en daar werd alles koud gemaakt.

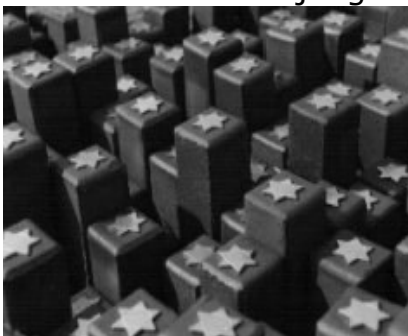
En liepen we kilometers ver door een bos en liepen langs de sterrenwacht, daar zagen we grote radio telescopen netjes in een rij.

En daarna liepen we door. Eindelijk, we waren er, gelukkig want het was snik heet , oef even aan de kant zitten.

Goed, we begonnen met de kinderrondleiding. Deze ging over het verblijf van Anne en haar familie in Westerbork. eerst kwamen we op de plaats waar als je binnen kwam. Je moest toen in een soort klas gaan zitten en je gegevens op schrijven: waar je woont hoe je heet was je joods of niet en waarom je hier was en nog veel meer.

Daarna liepen verder naar de strafbarakken. je zult wel denken, wat is daar nu bijzonder aan. Nou Anne, Margot en hun moeder sliepen daar. maar denk niet dat ik wat vergeet want de vader van Anne en Margot zat in een anderen strafbarak. want jongens en meisjes mochten niet samen komen.

En Anne en haar familie waren joods en hadden zich verstopt in een huis in Amsterdam in een kamer achter een kast. iemand had hun verraden en daarom moesten ze in een strafbarak en die zag er niet anders uit dan de anderen maar in de strafbarakken mocht je niet naar het toneel gaan kijken of sporten. Ja, je mocht niet met de anderen buiten het hek praten.

Daarna liepen we verder naar de Appelplaats

daar stonden allemaal blokken met sterretjes of vlammetjes in de vorm van Nederland. elke dag moest iedereen die in Westerbork was moest elke morgen hiernaartoe kommen en een iemand keek of iedereen er was. ze stonden daar misschien wel uren en als niet iedereen daar was, zochten ze hem totdat hij er was en toen mochten ze gaan werken. En die steentjes staan daar omdat er zoveel mensen naar concentratiekampen gestuurd zijn van hier, waarna ze gedood werden. Elk steentje is één persoon. En er is geen extra steentje voor Anne, Margot, Edith en Otto Frank

en toen liepen we verder waar Anne en Margot en hun vader werkten op de batterijenafdeling. hier moesten de mensen uit de strafbarakken batterijen uit elkaar halen en dat was ongezond werk. daarom moesten de strafgevangenen dat doen. waar hun moeder werkte weten we niet.

en zo liepen we verder naar het laatste onderdeel van dit verhaal. het gaat over het monument. zal je denken, wat is daar nou weer aan?

Nou de mensen waren altijd bang als de trein kwam (elke dinsdag) want de trein nam mensen mee naar concentratiekampen daar worden ze vermoord.

Maar dat wisten ze niet want de baas

van Westerbork zei niets maar ze

wisten wel dat het daar op de

concentratie- kampen slechter was.

Dus hebben ze besloten dat er daar

nooit meer een trein mag rijden, en nu

hebben ze er een monument van

gemaakt. de rails staan omhoog, dat

betekent hij gaat naar de hemel aan

het eind van de rails zitten stenen,

daarmee bedoelen ze de mensen die

gevangen zitten. nou en dat was het

dan. het was een interessante dag !

Kyara met haar broers op bezoek in Westerbork

Het Verzonken Kasteel van Soureth ten tijde van de Romeinen.

Door: Ine Scholl-Vlieks

Het is alweer een hele poos geleden, maar toch herinnert U zich wellicht aan onze zoektocht naar het ware verleden van Soureth. Gelegen aan de rand van industrieterrein de Beitel, nu nog in het landschap te herkennen als bosje, met daarin een omwalde waterpoel.

In dit artikel ga ik nog steeds uit van de vondsten van het ROB gedaan tijdens een opgraving in 1968/69. Hierbij kwamen aardewerk, sporen van aardwallen, sporen van fundamenteen en een paardenkies naar boven. Ook 40 jaar later kunnen wij samen met literatuur, modern grootschalig onderzoek naar diverse Romeinse structuren in het landschap en veel geduld enkele vragen te stellen en mogelijke antwoorden te vinden.

Hoe zag Zuid Limburg er uit tijdens de 400 jaar durende Romeinse tijd en wat vinden we ervan terug op deze plek?

Na de definitieve onderwerping van onze streek aan Rome rond 12 voor Christus, ontwikkelde onze streek zich tot de graanschuur voor de steden in onze omgeving en de limes (Romeinse grens bij de Rijn). Het land was vruchtbaar en was bezaaid met boerenbedrijven en villas, men vermoedt 1 villa en of nederzetting per vierkante km, o.a. Stampstraat, Molsberg, Soureth, Locht, Drievogels (hoeve Crombach), Valkenhuizen en Kricheleberg.

Bovendien was deze streek voorzien van een uitstekend wegennet, zowel lange-afstand routes, als een lokaal wegennet zijn terug te vinden in namen en bij opgravingen. Ook is er een netwerk van signaaltorens bekend. Over deze onderzoeken door jonge archeologen, hopen wij over twee jaar definitief verslag te doen.

Waarom bouwt men op deze plek?

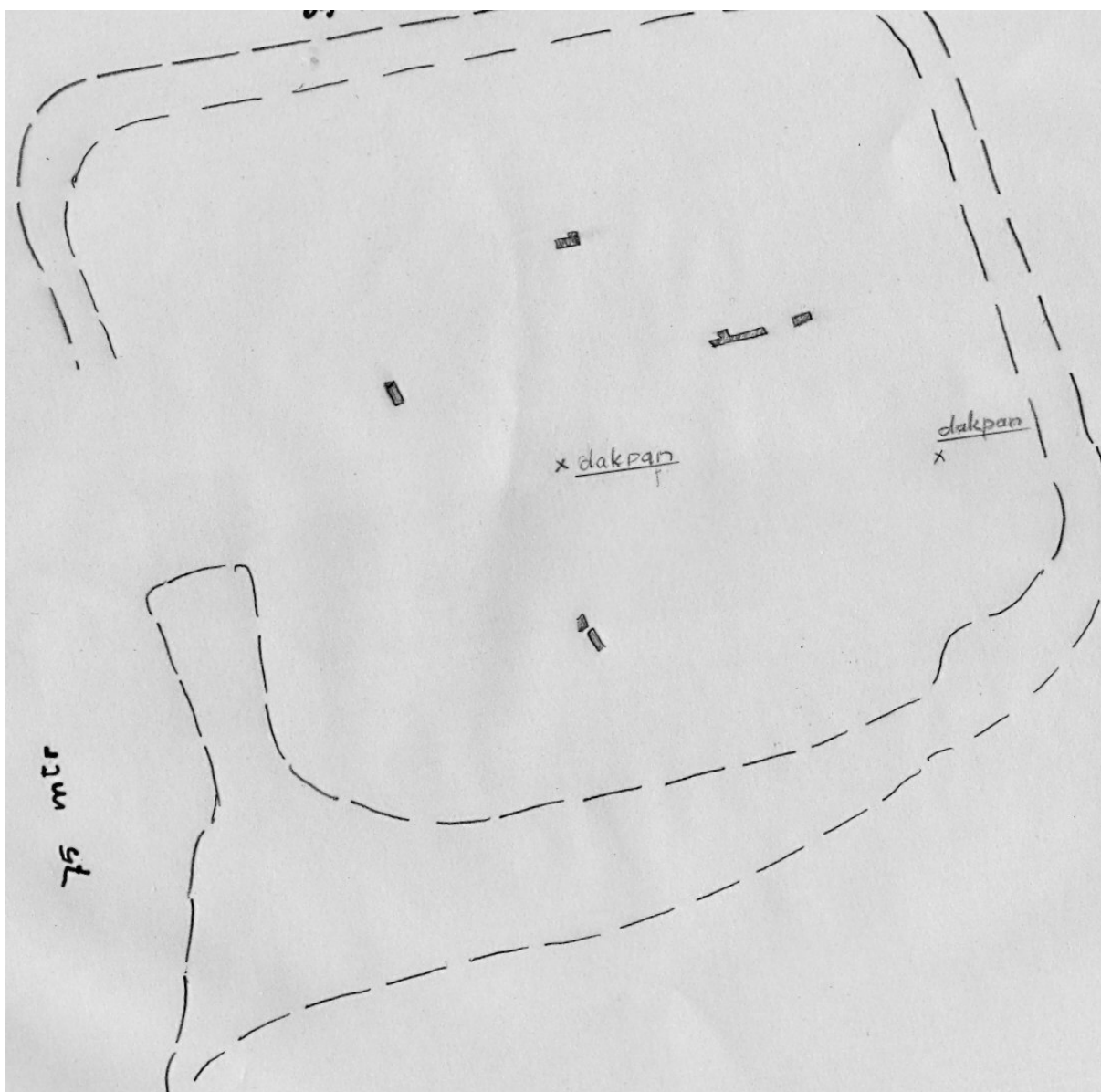
Het terrein waar in 1968 de opgraving plaatsgevonden heeft (monument nr.15646) biedt de volgende voordelen:

- Bronnen die het water verzorgen voor het huis.
- Hoog boven in het beekdal, dus niet erg moerassig.
- Zonnige zuidhelling.
- Grotere Romeinse weg(Heerlen /Aken) op korte loopafstand en stad (Aken) binnen 2 uur gaans.
- Zichtcontact met o.a. de Eifel en Bardenberg
- Velden noordelijk van het huis zijn hoger gelegen,zanderig en dus uitstekend geschikt voor het verbouwen van graan,
- Weidegrond ten zuiden van het huis is sappig en van waterloop voorzien.

Wat is er teruggevonden?

Elk vermoeden en alle voortekenen ten spijt zijn er bij de opgraving geen doorslaggevende bewijzen gevonden voor een kasteel, motte, villa of ander gebouw van grote omvang. En toch, toch klopt ook die conclusie niet helemaal.

Weliswaar staat er in het rapport van het ROB, dat de leeftijd en omvang van de gevonden nederzetting niet te bepalen is. Een paar kleinigheden worden daarbij over het hoofd gezien.

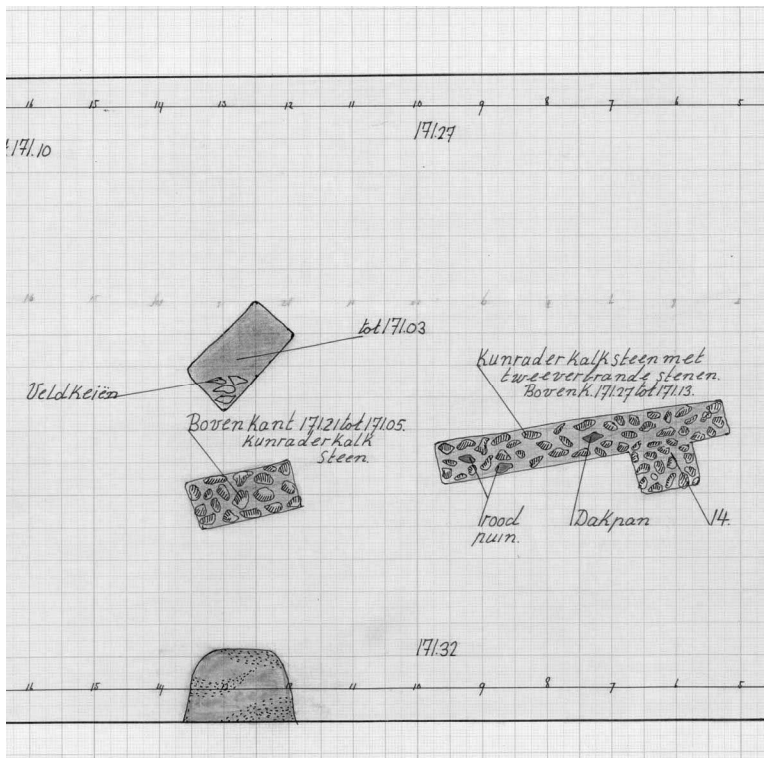

Zo is er sprake in het rapport van Kunrader steen die weliswaar gevonden is maar niet in situ (op de plek waar hij thuis zou horen).

In de vondsten lijst komen slechts 3 fragmenten Romeins voor. 2 dakpanscherven en 1 potscherf, verder een mogelijk Romeinse scherf, het zou dan van een dolium (voorraadvat) afkomstig zijn.

Met deze scherven in mijn hand, ben ik op de tekening van de opgraving gaan speuren en ben ik elke seconde dankbaarder geworden, dat Klaas Greving zo mooi en accuraat kan tekenen.

Er waren wel degelijk kleine stukjes fundament gevonden. Wijd verspreid over het terrein en op het oog onsamenvattend. Enkel hiervan vervaardigd uit Kunrader kalksteen (typisch Romeins) en boven in een fundament rest zelfs een stukje dakpan en twee rood verbrande stukjes kalksteen.

Niet alleen de aard van de materialen maar ook de typische vorm van dit fundament laten aan mij geen twijfel over; dit fundament was onderdeel van een gebouw uit de Romeinse tijd. Zij het een economie gebouw(schuur of stal) zij het van een woonboerderij, of zelfs een villa? Wij zullen het nooit met zekerheid kunnen achterhalen. De rest ligt buiten de opgravingsleuf, bedolven onder c.a. 5 meter aarde.

Op deze wijze is het dus ook meer dan 40 jaar na een opgraving mogelijk, een onderbouwde conclusie te kunnen trekken. Soureth was ten tijde van de Romeinen al bewoond. Dit zijn tot nu toe de vroegste als zodanig geïdentificeerde bebouwingssporen.

Hoe gaat het verhaal nu verder?

De omwallingen stammen uit later tijd. Scherven in de grachten van de omwalling stammen uit de middeleeuwen. Wat leren zij ons !

Daarover meer in het volgende artikel.

”DE BONGARD”

Jaarprogramma 2010 O.V.

Postbus 21.009
6369 ZG Simpelveld

zon.	17 januari	<u>Excursie naar Tongeren; bijeenkomen 9.00 uur</u>
di.	9 februari	<u>Lezing 20.00 uur; thema : het Ripuarische dialect.</u>
zat.	13 februari	<u>Dialectmis</u> in Bocholtz om 18.30 uur en Simpelveld 19.00 uur.
	14, 15 en 16 februari	Carnaval
zat.	20 febr.	<u>Jeugdactiviteit, zoektocht met metaaldetectoren.</u>
di.	16 maart	<u>ALV 20.00 uur en 20.45 uur film (Akkers van Margraten).</u>
vr.	2 april	<u>Goede Vrijdag, wegkruisenwandeling in Simpelveld.</u>
zat.	3 april (o.v.)	<u>Opening expositie Scholtissenhof: thema: Tweede Wereldoorlog.</u>
zon. en ma.	4 en 5 april	Pasen
vr.	16 april	<u>Dialectavond Partycentrum Oad Zumpelveld 20.00 uur.</u>
wo.	5 mei	<u>Bevrijdingsdag, in de middag bevrijdingswandeling.</u>
do	13 mei	Hemelvaartsdag
di.	11 mei	<u>Lezing 20.00 uur : thema: De klap van Wittem (2^e Wereldoorlog).</u>
zo. en ma.	23 en 24 mei	Pinksteren
zat.	juni	<u>Excursie georganiseerd door Sectie Techniek.</u>
zat.	19 juni	<u>Midzomernachtwandeling: 20.00 uur naar Keverberg.</u>
	juli/augustus	Vakantie
zon.	12 september	<u>Monumentendag. Thema: negentiende-eeuwse bouwkunst.</u>
	oktober	<u>Lezing ter plaatse op en over Overhuizen door Luc Wolters .</u>
di.	19 oktober	<u>Alg. Ledenverg. 20.00 uur en 20.45 uur Vrijwilligersavond.</u>
di.	23 november	<u>Lezing 20.00 uur: thema Karel de Grote.</u>
zo.	28 november	<u>Kerstmarkt in Bocholtz.</u>

Heemkunde vereniging de Bongard,bezoekt:

Tentoonstelling 'Ambiorix. Koning van de Eburonen'

Zondag 17 januari 2010

Op zondag 17 januari 2010 brengt onze vereniging een bezoek aan de tentoonstelling Ambiorix. met aansluitend lunch en verkorte stadswandeling door **Tongeren**.

Het programma luidt als volgt:

- 09.30 Vertrek vanaf Markt Simpelveld
- 10.15 Aankomst in Tongeren Kastanjewal.
Wandelend naar het gallo romeins museum
- 11.00 Bezoek aan de speciale tentoonstelling over Ambiorix.
Voor iedereen is een audioguide gereserveerd,
voor de kinderen een speciale kinderversie.
- 12.30 Gereserveerde lunch
- 14.00 korte Ambiorix stadswandeling met eindpunt parkeerplaats auto.
Ook hier is er voor de kinderen een speciale versie.
- 15.00 Vertrek naar huis.

De kosten, inclusief lunch en entreegelden, bedragen

voor volwassen leden	10 euro,
niet leden	12.50 euro
en voor kinderen	2.50 euro

Inschrijven kan tot en met 8 januari 2010 bij

- **Hetty Backbier 045-5443863**
- **Ine Scholl-Vlieks 045-5445188**

Vervoer: eigen vervoer of carpoolen.

Waar gaat deze tentoonstelling over?

Wie was Ambiorix!

Een vroege wintermorgen in het jaar 54 voor Christus, diep in het land van de Eburonen. Er hangt spanning in de lucht. De Romeinse legioenen onder leiding van Cotta en Sabinus hebben hun winterkamp verlaten, op de vlucht voor een opstand van Gallische stammen.

Ambiorix, een van de twee koningen van de Eburonen, heeft hen een veilige doortocht beloofd door zijn gebied. De list van Ambiorix mist zijn doel niet, de Romeinen lopen als ratten in de val. Enkele kilometers van het kamp trekken ze in een lange colonne door een diepe vallei. Plots, vanuit het niets, slaan de Eburonen toe. De Romeinen kunnen geen kant meer op. Ambiorix is vastberaden zijn volk voor eens en voor altijd van het juk van de Romeinse bezetter te ontdoen. Het belooft een lange en bloedige strijd te worden!

Hoe het Ambiorix en de Eburonen vergaan is, kunt U vanaf 5 december 2009 zelf ontdekken in het Gallo-Romeins Museum van Tongeren. U komt er oog in oog te staan met Ambiorix, Julius Caesar en andere tot de verbeelding sprekende figuren. Ruim 600 topstukken brengen de hoogdagen van de Kelten opnieuw tot leven. De stukken zijn afkomstig uit gerenommeerde musea in België, Nederland, Duitsland, Frankrijk, Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk: rijke goudschatten, zwaarden, dolken en strijdwapens. Het Gallo-Romeins Museum beschikt in zijn collectie over heel wat objecten die nauw met Ambiorix in verband kunnen gebracht worden: een uitzonderlijke gouden muntschat, een prachtig ijzeren zwaard, slingerkogels, ...

Beleving staat centraal in de tentoonstelling: naast hyperrealistische en levensgrote menselijke figuren, gemaakt door kunstenaar Dirk Claesen, wordt veelvuldig gebruik gemaakt van films, touch-screens en educatieve installaties. Met de openingstentoonstelling "Ambiorix. Koning van de Eburonen" zet het museum een van de grootste helden uit de limburgse geschiedenis in de kijker. Een afspraak die U zeker niet mag missen!

Aankondiging Dialect Refarat Heemkundevereniging “de Bongard”

Vördrag Sproech ejjene Talkessel

Sproech ejjene Talkessel. En net eänsch jemengde Betrachtung van et Öcher Platt, sing Herkonft, de Jrammatik än sing Besongieschheäte. Kot: vaweäjeworröm sprejcht dr Öcher esue, wie hä sprecht.

Ich wead üch hiel jeär jet verzälle va Öcher Platt, dat uus et Ripuarische köönt. Övver os Grammatik, enkele Wööt än wie me alles esue uusprecht. Mer dat es reell mer betrocke op ose Talkessel in et Öcher Platt.

09.02.2010 öm 20 Uhr e Simpelveld

Söd va Hazze jejröbt
Manfred Birmans

(Redactie) – omdat ik het zelf niet eenvoudig vind om het geschreven dialect te begrijpen, hier een kleine samenvatting in het ABN.

Graag willen we u uitnodigen voor een lezing in en over ons ripuarisch dialect, vanuit het oogpunt van onze burenen uit Aken. De lezing vindt plaats op 09.02.2010 om 20.00 in Partycentrum “Oud Simpelveld”.

Iedereen is van harte welkom!

Oproep Themanummer 2^e wereldoorlog

Het komende periodiek van Heemkundevereniging “De Bongard” willen we graag geheel wijden aan de wat recentere geschiedenis – namelijk de Tweede Wereldoorlog. Niet alleen naar aanleiding van de tentoonstelling, waar we op dit moment aan werken voor ons heemkundig museum, maar ook naar aanleiding van de 65-jarige bevrijding van Nederland (voor ons eigenlijk bijna 66 jaar).

Bij dezen nodigen we vooral onze oudere leden en alle andere betrokkenen uit zijn / haar herinneringen, anekdotes of overleveringen uit eigen herinnering of uit overlevering omtrent WOII op papier te zetten en aan de redactie toe te sturen. Ook foto's en andere afbeeldingen zijn natuurlijk van harte welkom!

Ik hoop dat we er een boeiend en interessant periodiek van kunnen maken. Sluitingsdatum voor kopij is 1 maart 2010.

Met vriendelijke groet,

Ortwin Reitz
Redactie HKV “de Bongard”
T 045-5441294

Pascalie Hamers
Sectie Museum
T 045-5445482 / E-mail: debongard@hotmail.com

jannenaar

sjtram wie inge kunningspinguin mét de
j(g)evalle blaar vol wingtervolk op de tsiëne
sjtong d'r boom einzaam in ing sahara
va sjnei duuster versjtilling en hool poal

sjeërp sjnieët d'r wink

iezig kraachet d'r sjnei

bleech blikket de zon

vol laachet d'r mònd

verlore in zichzelf ritselet ee verj(g)èëse

bledje in piano jet toëne oes de Sjtile Nacht

pierre schnackers 11.11.2009

Sectie Museum - Projecten

WOII:

De laatste tijd is veel over de oorlog te lezen en te zien op TV. De series op zondag worden door ons gevolgd en de kinderen vallen soms letterlijk van de ene verbazing in de anderen. Leg dan maar eens uit dat de volwassenen ook niet altijd even aardig tegen elkaar zijn. Vooral het Jodenverhaal is voor Kyara een verhaal apart. Binnen onze regio kan ik geen verhaal over joden vinden. Schijnbaar hebben toentertijd in onze gemeente geen Joden gewoond.

Ook hoor ik nu vaker de uitdrukkingen Oral History en worden de nodige nieuwe boeken uitgebracht met de laatste verhalen over mensen die het nog hebben meegemaakt.

Een ander uitdrukking; 'het is 5 voor 12'. Nu kunnen de mensen de werkelijk deze tijd hebben meegemaakt hun verhaal nog kwijt. Later hebben we alleen nog maar deze verhalen om daaruit te putten. Verhalen waar nog zaken onduidelijk over zijn kunnen nu nog worden nagevraagd.

Er is al veel geschreven over het verzet maar over de gewone gang van zaken wordt niet veel bericht en dat is voor mijn generatie toch ook net zo van belang. Nu we zelf niemand meer hebben om verhalen aan te verifiëren gaan we op zoek naar anderen die ons nog iets over deze tijd kunnen en willen vertellen. Dus kent u nog iemand die een leuk verhaal weet of een geschiedenis die niet vergeten mag worden schrijf het op of laat me iets weten en we houden het vast voor het nageslacht. Vaak denken mensen van *dat is bekend* of *vast niet interessant genoeg* maar juiste de kleine verhalen en weetjes maken een tentoonstelling en een leven veel boeiender. Leuk is het dan dat je dan een hele ochtend met iemand aan de praat bent zonder dat diegene dat zelf weet en achteraf zegt; Toch nog een heel verhaal.

Mocht er nog iemand met mij willen praten of mij dingen laten zien ben ik zeker een en al oor. Ook verhalen zoals de gang van zaken met het bonnensysteem, eten halen, de gaarkeuken, parachutistenhulp, Arbeitseinsatz, de koel, etc. Laat het alstublieft niet verloren gaan.

Voor onze waskeuken mag ik al een wasrek lenen en ben ik nog op zoek naar wat zeep of een knijper. Zijn er mensen die zelf ook nog zulk materiaal sparen of in eigen bezit hebben zou ik het leuk vinden om voor deze twee jaar wat spullen te kunnen lenen. Misschien zijn er heren die me iets kunnen vertellen over het oorlogsmaterieel, vliegtuigen, bewapening. Leg het me alstublieft uit en we maken er iets moois van.

Dorps portretten van Simpelveld:

Als actie is het nu belangrijk om grote lijsten te verzamelen met minimale maat 50x70 cm. De foto's krijgen we in bruikleen. Er zijn zelf nog enkelen lijsten beschikbaar maar als ik 30 portretten wil gaan ophangen moet mijn voorraad voor de maand mei 2010 nog even groeien. Dus als u gaat opruimen of u heeft een grote lijst die ik voor een maand mag lenen, ben ik u erg dankbaar. Mail of bel me even ik kom ze graag halen.

Met vriendelijke groet,

Pascalie Hamers
045-5445482
debongard@hotmail.com

Oorlogsslachtoffers WO2 – Sectie Museum

Het gemeentehuis in naam van Wim Widdershoven heeft ons benaderd voor een onderzoek naar burgerslachtoffers in het kader van de stichting oorlogsgraven. Deze stichting stelt zich nu ook tot doel het registreren van burger oorlogsslachtoffers. Op de website van www.ogs.nl zijn deze namen dan online te zien. Nu staan daar nog slechts de namen van de militaire oorlogsgraven in vermeld. Zoals onderstaand te lezen.

R.K. Begraafplaats te Bocholtz

Achternaam	Voornamen	Geboortedatum	Geboorteplaats
<u>Peters</u>	Joseph	20-11-1919	Bocholtz (L)

Gem. Begraafplaats te Simpelveld

Achternaam	Voornamen	Geboortedatum	Geboorteplaats
<u>Coenen</u>	Jan Hubert	10-01-1915	Simpelveld

Achternaam	Voornamen	Geboortedatum	Geboorteplaats
<u>Henssen</u>	Frans Joseph	11-12-1918	Simpelveld

Onze lijst met burger oorlogsslachtoffers tot nu toe bij elkaar gezet.

Andriolo	H.J.A.		Colleje	Joseph
Andriolo	J.J.H.		Hamers	Huub
Toorens	Sjeng		Jacobs	Giel
Odekerken	Pietje		Knops	Sjaak
Maintz	Harrie		Leerssen	Guillaume
Bour	Edmond		Maassen	Antoon
Maassen	Antoon		Nobis kapelaan	Hein
Grooten	Wiel		Meisters	H.
Thomas pastoor	L.		Van kan	H.
Conraads	Mathieu		Dumont	H.
Hamers	Jacob		Meesters	J.
Dautzenberg	Joep			
Abrahams	Pierre			
Bisschoff	Sjeng			

personalia van de burgeroorlogsslachtoffers die door een beschieting of bombardement zijn omgekomen in uw gemeente.

Mochten we nog iemand zijn vergeten, laat het ons dan weten.

Met vriendelijke groet,

Pascalie Hamers

045-5445482

debongard@hotmail.com

Heemkundevraag:

Enkele weken geleden ontvingen we van dhr. Walter van der Snoek de volgende afbeeldingen van een medaille.

Het inschrift luidt:

*Marianische Jungfrauen Congregation Simpelveld
Maria ohne Sünde empfangen bitte für Uns.*

Hij heeft deze medaille gevonden en vraagt aan onze vereniging de volgende informatie:

- Waar komt deze medaille vandaan?
- Uit welke periode stamt ze?
- Door wie werd ze gedragen en met welk doel?

Voor het goede antwoord loven wij een leuke heemkundige prijs uit.

Weet U het antwoord mail dan rschollmolsberg@hotmail.com of bel 045-5445188

Anekdoten en sterke verhalen over deze medaille zijn ook van harte welkom en worden eveneens beloond.

Ine Scholl-Vlieks

BOKKENRIJDERS BELIEVEN BELGIË (19)

Hans Hermans

Hoofdstuk XIV Vastenavond versus Carnaval (5)

Het Nederlands Centrum voor Volkscultuur (NCV) riep 2009 uit tot het jaar van tradities. Het gaat om patrimonische overleveringen, die eeuwenlang van de ene generatie op de andere doorgegeven werden. Vanuit de vroege middeleeuwen met zijn frivole faselavond via de vrijpostige vastenavond naar het commerciële carnaval van nu. Omdat het NCV een Hollandse instelling is, verbaast het niet dat tijdens een (nationaal) onderzoek naar de ‘Top-Honderd-Tradities’, het Sinterklaasfeest op de eerste en carnaval op de zesde plaats terecht kwam. Carnaval ontstond rond 1823 in Keulen en wist zich intussen ook een plaats te veroveren aan de Maas. Opvallend is dat bij ons een lokale mengeling van fasel- en vastenavondrelicten over de carnavalsstreep getrokken werden. De vorige keer maakten wij kennis met de stropoppen van Maastricht, Roermond, Vaals en Aken. Wij ‘zeilden’ met de Blauwe Schuit van Heerlen en ‘trokken’ aan de gans in Grevenbicht. Vandaag ‘smullen’ wij van losbandige relicten in andere plaatsen.

14.11. Carnavals-chauvinisme

14.11.1. Polderjolijt

Tot nu toe verstonden wij onder ‘carnavalstoerisme’ een volksverhuizing van polderbewoners, die met carnaval naar Brabant en Limburg sporen, om er de bloemetjes buiten te zetten... De ANWN haakte er gretig op in en organiseerde zogenaamde pretarrangementen van twee of drie dagen, die Limburgse sjoenkel en Hollandse jolijt onder één noemer te proberen te brengen. Sommige Hollanders maken gebruik van de aangeboden sjminken-verkleedcursus, want de ‘roebel’ moet rollen. En de VVV’s in Limburg? Die van Maastricht reageerde enthousiast en zag in gedachte de inwoners van ‘Blau Dörp’ sjoenkelen met een buurtvereniging uit de Haagse schilderswijk...

Neen, zegt Carla Weijers: Carnaval en toerisme gaan helemaal niet samen, het is zelfs in strijd met het wezen van het feest. Carnaval vier je met gelijkgeaarde en niet met vreemdelingen. Wij gaan toch ook niet in ons blootje op een strand naast een burkadraagsters liggen! (...)

14.11.2. Ventilsitten

Jean Meijntz, die een aantal boeken over carnaval geschreven heeft, moet niets hebben van het ‘dolle-dagen-toerisme’. Hij is van mening, dat men een Hollander wel iets kan vertellen over onze cultuur, maar dat sommige mannen blijven denken, dat ze de dames in hun kont mogen knijpen. Laat die toeristen maar mooi thuisblijven. (...) Hebben de ‘toeristen’ er lering uit getrokken? Waarschijnlijk wel, want in steeds meer Hollandse plaatsen wordt carnaval gevierd. Aanvankelijk de Rijnlandse variant met mars- en sjoenkelmuziek, maar de laatste tijd ook de Caribische diversiteit met samba- en latinoritmes. Een ding is zeker, van de préreformatorische vastenavond, is in Holland niets hangen gebleven.

Voor de in Brabant geboren Theo Fransen is carnaval in de zuidelijke Nederlanden vooral een uitlaatklep. Graag gebruikt hij het Duitstalige begrip ‘ventilsitten’ en maakte er

Ventilsitten?

zelfs een doctoraalscriptie van met de titel ‘Sociologische aspecten van carnaval in Limburg’. De Nederlandse vertaling ‘uitlaatklepmoraal’ gebruikt hij liever niet. Wel is hij van mening dat de mens soms een klep nodig heeft om stoom af te blazen. Dat gebeurde eeuwen geleden met *vastelaovend* en is tegenwoordig niet anders met carnaval. Er waren vroeger een dozijn goede gronden om vastenavond te houden en tegenwoordig zijn er even zoveel redenen om carnaval te vieren. Theo Fransen zette keurig op een rij, hoe faselavond en vastenavond in de loop der eeuwen evolueerde en waarom we thans in het zuiden carnaval vieren. Carnaval is een fascinerend verschijnsel en zeer belangrijk voor onze samenleving, maar voor een dergelijke manifestatie is de Hollander te calvinistisch. Grote stedelijke carnavalsactiviteiten hebben een zuigende werking op dorpingen, met gevolg dat de belangstelling voor carnaval in de eigen plaats tanend is. Carnaval en chauvinisme behoren bij het dorp en dat moet zo blijven (...) De *carnavalogen* Carla Weijers, Jean Meijntz en Theo Fransen zijn het met elkaar eens dat carnaval een feest is met thuiswedstrijden. Dat neemt niet weg dat we deze keer weer een reis maken naar gebieden waar op eigen wijze een link wordt gelegd tussen frivole faselavond en commerciële carnaval.

14.11.3. Teleurstelling in 1945

Het scheelde niet veel, of het nieuwe Nederlandse parlement had na de lang verwachte en gehoopte bevrijding het carnavaleske cultuurgood de das omgedaan. Toen haveloze *Elveraden* in de herfst van 1945 besloten, om met beperkte middelen carnaval te vieren, viel dat niet in goede aarde bij de *Rooms-Rode* regering. Tegenwoordig noemen we het ‘paars’, maar in die tijd werd de niet voor de hand liggende combinatie ‘*Rooms-Rood*’ genoemd. Aanvankelijk was er een noodparlement en pas in november 1945 kwam er een ‘Voorlopige Staten-Generaal’, respectievelijk onder leiding van Schermerhorn (PvdA) en Drees (PvdA). Die periode kenmerkte zich door een geforceerde en sukkelige

Rooms-rode kabinet Schermerhorn-Drees stond carnaval in 1945 niet toe

samenwerking tussen KVP (thans CDA) en PvdA. Vreemd genoeg waren de partijen het wèl met elkaar eens, als het er om ging de Limburgers in de luren te leggen. De Roomse KVP en andere confessionele partijen trokken één lijn als het er om ging ‘schending van zeden’ (lees carnaval) definitief uit te roeien. Links Limburg stelde haar hoop op de niet confessionele partijen, maar de PvdA was van mening, dat er in verband met de slechte economische toestand van Nederland, vooral in de Limburgse mijnen gewerkt zou moeten worden. Holland beschouwde de provincie Limburg als wingewest en de inwoners werden dienovereenkomstig behandeld. Dit argument werd ook in 1946 door het Haagse ‘pluche’ gehanteerd, door er bij de Limburgse gemeentebesturen op aan te dringen geen vergunningen voor optochten te verlenen of nog beter carnaval helemaal te verbieden. In de Limburgse mijnstreek vonden overheid, mijnindustrie en geestelijkheid elkaar in een verbod op carnaval. De viering zou door dronkenschap en uitgelatenheid leiden tot een gigantisch ziekteverzuim en een daaraan gekoppeld enorm productiviteitsverlies. (...) Het demoniserend spelletje werd in ’s-Gravenhage op beproefde en probate wijze gespeeld, zodat de MIR (Mijnindustrieraad) er in februari 1946 bij de minister van Binnenlandse Zaken, Dr. Beel (KVP), op aan drong, om elke openbare viering radicaal te ontzeggen. (...) Beel besloot toen om maskerade, optochten en nachtelijke kostumering te verbieden. De openbare dranklokalen moesten voor middernacht

gesloten worden. De teleurstelling bij de gepassioneerde carnavalsvierders was groot, want van carnaval bleef er weinig over voor de mensen die na vijf dramatische oorlogsjaren reikhalzend naar de eerste viering uitgekeken hadden. In Limburg was vooralsnog van vrijheid weinig sprake.

14.11.4. Wateren

Vroeger begon er een vastentijd voor Kerstmis op Sint Maarten en een op Aswoensdag voor Pasen. Tegenwoordig worden sint Maarten (*de elfde-van-de-elfde*) en de Aswoensdag naadloos met elkaar verbonden en die periode wordt in Keulen gemakshalve die *'Fünfte Jahreszeit'* genoemd. De drie wijzen kwamen uit het oosten en dat geldt ook voor het vijfde seizoen. Tegenwoordig wordt ook in Maastricht, op 11 november, de duivel uit het

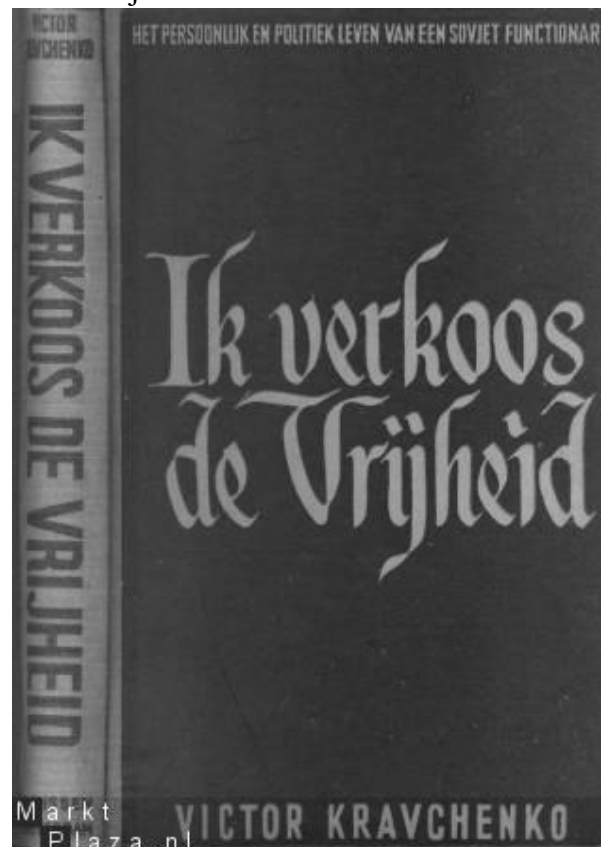
Veel scholieren bij de Elfde van de elfde in Maastricht

doosje gelaten. Zelfs in die mate, dat de schoolbanken nauwelijks bezet zijn. Daar maakte de schoolinspectie in 2009 een einde aan. Limburgse leerplichtambtenaren voerden op woensdag 11 november tijdens de traditionele opening van het carnavalsseizoen extra controles uit. Scholieren kwamen controleurs tegen op het Vrijthof in Maastricht, waar Limburgers de elfde van de elfde vierden, maar ook op stations in de provincie. De aanleiding daartoe was het 'excessief hoog' verzuim op 11 november de afgelopen jaren. De leerplichtcontrole kwam bovenop een reeks maatregelen die de gemeente vorig jaar al aankondigde, nadat het carnavalsfeest uit de hand was gelopen door alcoholmisbruik, agressie en zwerfvuil. Een plasje plegen in de schaduw van de

eerbiedwaardige Sint Servaos was niet alleen voor jongens maar ook voor lolbroeken met een andere anatomie, een bij de ceremonie horende bezigheid. Het Vrijthof werd deze keer afgezet met hekken en bezoekers werden gefouilleerd op meegenomen wapens, drugs en drank. Om het 'Servaosplassen' te verhinderen werden er mobiele toiletten geplaatst en de Limburgse Waterleiding Maatschappij gaf zo maar drinkwater weg. Dat studenten en scholieren hun LWM met het kostbare goedje lieten zitten, lag in de lijn der verwachtingen.

14.11.5. Bokkenrijders

Er wordt nog wel eens, terecht, de vraag gesteld: In welke relatie staan de vermeende Bokkenrijders tot het commerciële carnaval.

Het doet me denken aan het bondige boek 'Ik verkoos de vrijheid', waar auteur en hoofdpersoon Victor Kravchenko een lange weg moest afleggen om echt vrij te zijn. Na de gewonnen Tweede Wereldoorlog werd zijn verlangen om het corrupte Rusland te ontvluchten nog sterker. Victor kreeg de kans om in Amerika te gaan werken bij het Commissariaat voor de Buitenlandse Handel. Toen hij dat postje had, lukte het hem om te

ontsnappen. Bij ons was het niet anders, want door de eeuwen heen leefde bij de Zuidelijke Nederlanders het verlangen om in vrijheid hun RK religie te mogen uitoefenen en veel Limburgers smeekten in 1838 de Belgische vorst om bij België te mogen blijven. Onze burgemeester schreef op 16 mei 1838 in een rekest: ‘Wij verklaren van ganser harte met België verenigend te willen blijven’. (...) (Zie Jesjpoord & Jesjtivveld. Deel II, blz. 15.)

Bestaat er een relatie tussen *Bokkenrijders* en *carnaval*? Beslist niet, want met de Franse tijd (1794) kwam er definitief een einde aan de baldadige bokkenrijderperiode, terwijl het commerciële carnaval een persiflerend product is van de 19e eeuw. Uiteraard vierden Bokkenrijders in hun tijd *vastenavond*, maar bij mijn weten hebben carnavalogen daaraan nog geen kapittel gewijd. Voor tenminste één carnavalsvereniging was het ‘bokkenrijdersgilde’ aanleiding, om in 1897 hun guitig gezelschap *De Bokkeriejesj* te noemen.

14.11.6. De Bokkeriejesj

Reeds in 1897, kwamen in Heerlerheide, de jongens van de plaatselijke turnvereniging *Kracht en Vlugheid* op het idee, om een carnavalsvereniging op te richten. Deze mannen hadden vooraf, met hun handelskarretjes wel te verstaan, de carnavalsgebieden in het aanpalende *Rheinland* bezocht en wisten hoe de drie dolle dagen op Heerlerheide gevierd zouden moeten worden. Terwijl in die tijd door veel auteurs zeer negatief over de buitensporig-goddeloze bende der Bokkenrijders geschreven werd en bij het winters fornuisvuur, ruige relazen de ronde deden, namen toffe turners het besluit hun gezelschap *De Bokkeriejesj* te noemen. De leden namen de sadistische sagen met een korreltje zout en waren overtuigd van de krasse kracht van hun verenigingsnaam. Als wapendier kozen zij natuurlijk een geitenbok met als berijder een *Bokkenrijder* met cape, kaplaarzen en brandende toorts. Een jaar later werd op *Groeët Ghen Heij*, de eerste carnavalsoptocht gehouden en als traject koos men de route van de sacramentsprocessie...

Standbeeld De Bokkeriejer Heerlerheide 1986 door Hein Wanders

De militante modus had men in Keulen afgekeken, want de verantwoordelijke *Hedsjer opperbok* inspecteerde, als een veldheer hoog gezeten te paard, de ordening van de optocht. Men beschikte over een ‘prinsegarde’ die uit leden van de turnvereniging bestond en bij gebrek aan beter, gekleed was in officieel turntenue. Er was zelfs een feeëriek *feestcomité* dat gezeten in koetsen de activiteiten bijwoonde. Voor de prins, traditioneel een vrijgezel, bouwde men een hoge praalwagen en volgens de krant van Heerlen werd Arthur I aangekondigd als de eerste carnavalsprins van Nederland. *Hedsjer* muziekverenigingen en de schutterij zorgden voor sfeer en stemming, die ook door het winterweer met Siberische sneeuwbuien niet stuk gemaakt kon worden. Carnaval en Kerk gingen in die tijd niet hand in hand, maar pastoor Schmits had toen geen bezwaar, want de aan de optocht verbonden collecte, was helemaal bestemd voor de bouw van zijn nieuwe kerk. Vanuit het narrentijdperk van de middeleeuwse vastenavond nam men een

hofnar mee, maar dat rudiment was niet van lange duur, want enige tijd later werd hij vervangen door een *adjutant van de prins*.

14.11.7. Vasteloavendsverein

Waarom in het Ripuarisch-Rijnfrankische Kerkrade pas in 1936 *Der Kirchröatsjer Vasteloavends Verain 'Alaaf Kirchroa 1936'*, opgericht werd is niet bekend. Kerkrade is een van de weinige plaatsen die in hun naam bewust voor het begrip *Vastenavond* gekozen hebben. Maar de eerlijkheid gebiedt te schrijven, dat er weinig echte traditionele banden met de vergane vastelavondglorie bestaan. Kerkrade presenteert het vrolijk volkje ieder jaar een nieuwe stadsprins, met daarna een geweldige galazitting en een paar volkszittingen. Zoals we van carnavalisten gewend zijn, is er de militaire manifestatie gebonden aan de toekenning van neponderscheidingen, die door echte carnavalisten natuurlijk bloedserius

genomen worden. De *prinsejarde* van Kerkrade draagt de kleuren rood en wit, net als hun bekende carnavalsbroeders *Rut un Wieß (Rote Funken)* in Keulen. Relicten uit

de vroegere vastenavondtijd zijn niet bewaard gebleven, tenzij wij het kluchtige *kloonetrekke*, als een relict van de 'nostalgische narrentocht' mogen beschouwen? Voor de Kerkradenaar zijn *kostümsjer, sjlajer en sjeële kaal* belangrijke ingrediënten. In de carnavalsweek 2009 verraste de zingende minister van Verkeer, Camiel Eurlings, vriend en 'vijand', met de sjlajer *Fileleed*, die door de Kerkradse band *Ummer d'r Neaver*, tijdens de *Boètegewoeëne Boètezitting* in de bekende Venlose Zoepkoel, vertolkt werd. Duizenden

Verkeersminister Eurlings bezong het fileleed

carnavalisten zongen samen met Camiel uit volle borst: '*Hei Camiel, iech sjton wer in de fiel!*' Camiel stond verkleed als wegwerker, compleet met een signaalkleuroranje jasje aan. Iedereen was zeer verbaasd, want al dagen lang gonsden er geruchten, dat premier Balkenende het optreden verboden had. Koekhappen en carnaval is in Holland immers tweeërlei.

14.11.8. Alaaf...

Het Hollandse *Doei* en het carnavalistische *Alaaf* zijn ook tweeërlei. Alaaf, namen wij over van de Rijnlanders uit Keulen. Richard Wollgarten, president van de vereniging Öcher Platt e.V, wilde het precies weten en kwam tot de conclusie dat we *Alaaf* met *Lang leve...!* vertalen moeten.

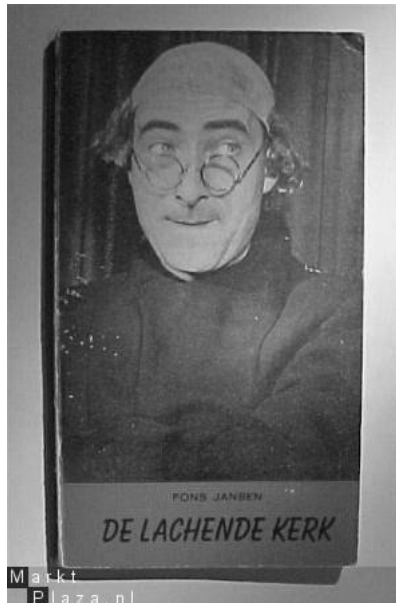
Oche Alaaf betekent dus 'Lang leve Aken!' Het devies is ouder dan carnaval en eeuwen geleden zei men in Aken: 'Alaaf wat joonk is en wen't enge hoonk is!' (Lange leve alles wat jong is, zelfs als het een hond is!) Tijdens de bloeiperiode van de textielindustrie zei men: 'Alaaf der wölle vaam!' (Lang leve het wollen garen!) In Aken doet het verhaal de ronde van een schoonmoeder, die uitgenodigd werd voor een feestelijke maaltijd. Het 'feestmenu' bestond uit kleine stukjes vlees, die de gasten met lange vorken uit een vloeistof moesten vissen. De vrouw had moeite met de fondueketel en zijn inhoud en zei tussen twee vleesbrokjes door: 'Alaaf eng jów kotlet!'

Alaaf

14.11.9. Lachende Kerk...

Soms vragen we ons af, in welke plaatsen in Limburg, andersoortige vastenavondrudimenten de grote stap naar carnaval, naadloos overleefd hebben?! Naadloos zeer zeker niet, want in grote delen van Nederland kwam reeds een einde aan *vastenavond* ten tijde van de Reformatie en later door invloed van het 'Rijke Roomse Leven'. Aan vastenavond was definitief een einde gekomen en door middel van carnaval probeerden nijvere 'nostalgisten' de toestand te herstellen. Het verliep zeer aarzelend en we mogen stellen dat de meeste carnavalsverenigingen in Limburg, pas na de 2^e Wereldoorlog opgericht werden. De eerste helft van de 20^e eeuw was een periode van: encyclieken en amendementen, retraites en 'redemptorale' missies, pelgrimages en novenen. De vrouwen met hoofddoek zaten links en de mannen rechts in de kerk. De mensen die thans over Turkse hoofddoekjes schampen, zijn vergeten, dat ook hun moeder met zo'n doekje naar de kerk ging.

Het duurde (te) lang voordat de vooruitstrevende paus Johannes XXIII (1881-1958-1963) op de stoel van Petrus kwam, maar hem was weinig tijd gegund. In Nederland waar, volgens ervaring, alles iets later gebeurt, moesten we wachten op bisschop Bekkers (1908-1960-1966). Maar ook zijn tijd was te kort om Roomse raggen uit de weg te ruimen. Sfermaker was in die tijd de jezuïetenscholier Fons Janssen (1925-1962-1991), die als cabaretier, met zijn 'lachende kerk' uit de lucht kwam vallen. Van hem hoorden wij de woorden: 'Binnen de kerk bleef alles zoals het was, alles bleef

Fons Janssen bracht als cabaretier humor over de kerk

verboden, behalve hetgeen wat niet verboden was, maar dat was dan ook verplicht!' (...) Zelfs bij conservatieve katholieken kon Fons een kopje breken.

Carnavallist met niet enkel de scepter maar ook de sleutel

14.11.10. Kalk, klei en keien

In 1949 werd in Simpelveld de carnavalsvereniging *C.V. de Woeësjoepe* en pas in 1971 in Bocholtz, met onderbrekingen, de *B.V.V. Kalk aan de Books k.e.* opgericht. Op de Huls regeren met carnaval de *C.V. De Bergböck*, maar het geboortjaar kon ik op hun webstek niet ontdekken. Dat neemt niet weg, dat ik de inwijding van het devotiekruis bij de waterput op de Huls, dat op initiatief van De Bergböck geschiedde, uit meer dan één overweging in goede herinnering heb. Op de meeste plaatsen ontvangt de carnavalsprins de sleutels van het stadhuis of gemeentehuis, maar de carnavalsvereniging *Kalk an de books*, ontvangt bovendien uit de handen van de pastoor, de sleutel van de kerk van Bocholtz. De sleutel wordt natuurlijk op Aswoensdag keurig terug bezorgd en de aanwezigen ontvangen bij die gelegenheid het askruisje. Sommige carnavalisten hebben iets met 'bloed en bodem', denken we aan de kalk van Bocholtz, de klei van Dussen, de keien van Oosterhout en de keienslepers van Lichtenvoorde. Maar daar komen we later op terug.

Devotiekruis bij de waterput op de Huls

14.11.11. **Bocholtzer bloed en bodem**

Bocholtz heeft ook iets met zijn moederstaal en zijn vadersgrond, want met de codenaam *Operatioeën M2* bespraken leden van *Kalk aan de Books* in het grootste geheim hoe men nog vóór de gemeentelijke herindeling een klein perceeltje zuivere Bocholtzer bodem van de overname zou kunnen redden. Het onversaagde plan werd uitgevoerd in de nacht van 28 op 29 september 1981, waarbij de hele Raad van Elf inclusief zijne Hoogheid Prins Jo III betrokken waren. Onder de welwillende bescherming van het nachtelijke zwerk trok het illustere gezelschap door Bocholtz en verzamelde in het geniep een schepje grond in de vieëdele (wijken) Baneheide, Bongerd, Broek, Langveld Reinert, Vlengendaal en natuurlijk bij de Kei. Daarna toog men naar het gemeentehuis van Bocholtz, waar de dierbare aarde in een speciale kist gedeponerd werd. Om elf-uur-elf (23:11 uur) werd de kist met de vierkante meter grond zorgvuldig afgesloten en verzegeld. De zilveren sleutel werd overgedragen aan de opperste Keiridder en de grond aan leden van de Sankt Hubertus Bogenschützenbruderschaft Orsbach 1886 e.V. Die sterke mannen smokkelden de geliefde grond naar het aanpalende Orsbach, zodat één vierkante meter Bocholtzer grond nooit meer bij Simpelveld zal komen... Eén meter zelfstandigheid, onafhankelijkheid en soevereiniteit, die ieder jaar er bij is, als de nieuwe prins geproclameerd wordt. Hij staat dan op vaderlandse bodem, als hij de insigneën in ontvangst mag nemen.

Bocholtzer grond werd veiliggesteld voor Simpelveldse annexatie Foto website Kalkaandeboks

14.11.12. **Ketelgerecht**

Borstbeeld van Lucifer in Steyl

Eeuwen geleden, toen hier vastenavond gevierd werd, vond op veel plaatsen het zogenaamde *ketelgerecht* plaats. Het heeft niets te maken met een maaltijd maar met 'boeven' die op ludieke wijze in een grote ketel gestopt werden. In het zuiden van Limburg kennen we het niet, daarom gaan we naar Steyl waar een oeroud volkstribunaal, zijnde een vastenavondrelict, de hoge dorpel naar carnaval gehaald heeft. Het is daar de bedoeling om ieder jaar een notabel persoon aan de kaak te stellen en uit documenten is bekend dat reeds in 1883 een kleine zelfstandige in de ketel zat. Door sjoemelereij bij een spaarbank ging toen een ijzergieterij failliet. De schavuit werd door Lucifer persoonlijk veroordeeld tot verbranding in een ketel. Het vonnis werd niet uitgevoerd, maar dat kostte hem een paar vaten bier. In

Het Sjteyler Kaetelgerich is een volkstribunaal

Steyl staat ook een *Lucifermonument*, met de tekst: ‘Aangebaoje aan de Sjteyler bevolking beej gelegenheid van 11x11 jaor Sjteyler Kaetelgerich 1883-2004’.

14.11.13. Graasboer en stropop

In de vorige aflevering konden we lezen dat de aan carnaval gelieerde stropop op Aswoensdag verbrand of verzopen werd. Zo iets noemt men in Susteren ‘kapitaalvernietiging’, zodat hun stropop na Aswoensdag keurig opgeborgen wordt. De historische manier van ‘zondevergeving’ (de verassing van de pop) heeft in Susteren een verrassende wending genomen. In die plaats wordt de *Graasboer*, dat is de naam van de pop, op 11 november uit zijn verstek gehaald. Feitelijk is graasboer een scheldnaam voor de plaatselijke agrarische bevolking, zodat de

Ter afsluiting van carnaval wordt de Graasboer afgeschoten

carnavalsve
reniging
zich *De
Graasbörg
ers* noemt.
Het gebeurt
wel eens
dat de prins
zijn
stropop uit
het oog
verliest en
hij een
vaatje bier
moet
spenderen
om de
‘graasboer’
terug te
krijgen.

14.11.14. Appelesiene in Sittard

Wij weten dat in de ooit Spaanse contreien van de Zuidelijke Nederlanden sinaasappels op de markt kwamen. Waarschijnlijk werden de vruchten in Spanje groen geplukt en rijpten op weg naar de lage landen. We weten ook dat in het Belgische Binche en omliggende plaatsen, tijdens de carnavalsoptocht, duizenden sinaasappels uitgeworpen respectievelijk gesmeten worden. ‘J’aime bien le "jeter" d’oranges’ – zeggen de

mensen daar. Zij vinden het leuker om te smijten dan om te rapen...

Het appelesiene sjmiete als oude Sittardse traditie

In een latere aflevering bezoeken wij Binche, tenslotte is het de hoofdstad van het Europese carnaval en heeft aanwijsbaar een meer dan 600 jaar oude vastenavondhistorie. Door de Unesco werd het carnaval van Binche, op de Werelderfgoedlijst geplaatst en het was de eerste keer dat een traditie deze felbegeerde status kreeg. Maar hoe kwam het *appelesiene sjmiete* in Sittard terecht? Men weet dat het een oude traditie is, maar wanneer er voor het eerst met zuidvruchten geworpen werd, weet geen mens. Volgens sommige heemkundigen accentueert het gebruik de hechte band met het Huis van Oranje. Maar de waarheid gebied te schrijven dat Sittard al begin 1400 bij het hertogdom Gulik (Jülich) behoorde en pas in 1815 bij het hertogdom Limburg gevoegd werd en daarmee een onderdeel van Nederland werd.

14.11.15. Worstjes en borstjes

Het klinkt een beetje paradoxaal, maar ondanks het feit dat carnaval een thuiswedstrijd is, moeten we er toch voor zorgen ieder jaar de beste Limburgse carnavalssjager te kiezen! – dat is het devies van het LVK (Limburgs Vastelaovesleedjes Konkoer). In tegenstelling tot de ‘vruchtbare’ vastenavond, evolueerde carnaval tot een commercieel gebeuren, waartoe natuurlijk ook een stapel cd’s behoren. Het was voor het eerst in 1977, dat *sjlau jekke (pienterenarren)* op dat idee kwamen en vooral bedoeld als protest, tegen de Hollandse importsongs die te doordringend over

Limburg schalden. Wie kent ze niet: *Zak eens lekker door ! Mien waar is mijn feestneus ? De worstjes op de borstjes en het paard in de gang !* Waarom het LVK in hun de naam de 'V' van *Vastelaovend* gekozen hebben weet geen mens. Het getuigt immers van weinig historische kennis, want de oorspronkelijke *vastenavond* kende geen sjlager. In die tijd, hoorde men her en der kabalige kakofonische geluiden om de wintergeesten te verjagen. Dat gebeurde met ketelmuziek en het kattenjammerlijke geluid van de foekepot.

Ieder jaar staan honderden mensen in de rij, om een entreekaartje voor het festival te bemachtigen. Dat de sjlagers ieder jaar op elkaar lijken en men elkaar regelmatig van notendiefstal beschuldigt, behoort tot de traditie. Maar het *konkoer* is en blijft voor de liefhebber een prachtig evenement, het geeft klank en kleur aan onze identiteit, voor zover er een Limburgse identiteit bestaat. Een sjlager uit Grubbenvorst, al is ie nog zo mooi, past niet in het Mergelland. Chauvinistisch zijn we allemaal.

De Geitenfokkers krijgen in het begin van het jaar nieuwe energie

De Bocholtzer groep *De Geitenfokkers* legde in 2009 met hun sjlager *'Zits v'r vuure in 't joar'* onbewust een links tussen vruchtbare vastenavond en commerciële carnaval. Of zoals Marck Ruijters het verwoordde: 'Het is een nummer dat gaat over het voorjaar, de nieuwe energie die iedereen krijgt als de dagen langer worden en de carnavalskriebels beginnen !' (...) Ontzettend jammer dat die sjlager niet voor LVK-nominatie in aanmerking kwam.

14.11.16. (On)-dubbelzinnig

Carnavalscoupletten zijn feitelijk bedoeld om door middel van een tartende tekst, de soms stuntelige strategie van de overheid op de hak te nemen. Naast die provocerende teksten wordt vaak een lichtzinnig 'libretto' gebruikt; een aspect dat ondubbelzinnig aan vastenavond gekoppeld is. Maar omdat de moderne mens het cynisch sarcasme, verbonden aan het carnavalistisch *omkeereffect* niet meer begrijpt, ontstaat er op plaatsen waar carnaval geen traditie heeft veel commotie als de tekst plaagziek of ondeugend is. Dat gebeurde op 11 november 2009 in Putte, een plaatsje in de Kempen in de gemeente Woensdrecht. Ben van Hoof, de prins 'himsel', schreef in eigen tongval het (on)dubbelzinnige liedje 'Wai emme dur un nuske vur' (Wij gebruiken er een neusje voor) en dat werd hem niet in dank afgenomen. Nu een kleine cursus Kempens dialect, waar de poët de houten pop Pinokio vreemde dingen laat doen met zijn neus.

'Houten pop Pinokio was een kjer verliefd, ze vreejen al een tijd toen zei zun maske astublieft. Verzin eens iets plezant, Gai zeit een echte saae vent, Pinokio ging liegen en zun maske was content. Ja dun Pinokio et daar un nuske vur !' In het tweede couplet worden Sinterklaas en zwarte Piet in de maling genomen:

'Sinterklaas en zwarte Piet liepen op ut dak En Sint zee tegen Piet wa edde gai nun grwotte zak Piet vroeg aan dun Sint Ik snap nie oe da gai da wet. Staat dat in oe grwotte boek oef edde da van internet. Mar nai dun Sinterklaas et daar un neuske vur !' (...) De prins, alle preutse poeha zat, heeft inmiddels nieuwe teksten geschreven.

14.11.17. Flower power

Bij commercieel carnaval behoren drank, muziek en kostuumpjes. Als wij de carnavalswarenhuizen mogen geloven, is er in 2010 bij dames veel vraag naar de minimode uit de mythische jaren zestig. 1963 kwam in de modejournaals terecht als 'Het jaar van het been'. De mode deed er precies

twee jaar over om vanuit Londen tot in het kleinste gehucht van het Mergelland door te dringen. Onwillekeurig gaan onze gedachten terug naar die tijd, want de hoofdrolspelsters leven nog en behoren inmiddels tot de 'sixties', hetgeen hen niet belet om zwijmelend over *The swinging sixties* te praten, waarmee ze natuurlijk de sprankelende jaren zestig bedoelen, waar *Flower Power* en *Make love not war!* – geen loze leuzen waren.

Bij ons staat *Der Karnevalswierts* garant voor een kolossale kledingkeuze, opgeslagen

in een nieuw distributiecentrum van meer dan 8.000m² tussen Simpelveld en Heerlen. Winant Wierts was tot 1990 eigenaar van een kleine wasserij in Vaals en verkocht in de winter

Een minirok brengt het risico van koude benen

kloffie voor carnaval. De onderneming is inmiddels uitgegroeid tot het grootste carnavalswarenhuis. Maar of de winterse weergoden goedkeuring aan de minimode verlenen is nog maar de vraag.

14.11.18. Narrenkap

Het omkeereffect bracht in de middeleeuwen met zich mee, dat de bisschopsmijter een kwartslag gedraaid werd en daarmee was de narrenkap geboren. Plaatselijk werden er versieringen aan toegevoegd en bij de huidige kappen doen fazantenveren het goed. Mannen smukten zich ook al eerder met hanenpluimen, want als men het hanige gedrag niet merkte, moest men het op z'n minst kunnen zien... Gewoonlijk worden door prinses aan de Rijn meer veren gedragen dan door prinses aan de Maas; tussen Keulen en Aken, soms een half dozijn

veren per kap, in Maastricht bij de Tempeleers geen een. In Keulen begon 1823 de carnavalsvictorie en *Held Carneval*, zoals de prins toen heette, droeg op zijn imitatiekroon een bundel pauwenveren. In 1872 zag het Dreigestirn *Prinz, Bauer und Jungfrau* het levenslicht en werd de 'Held' aan de kant gezet. Meestal draagt de prins fazantenveren in de kleuren groen, geel en rood. Wellicht nog een rode, mogelijk een witte en misschien een ongekleurde. Dat is niet nauwkeurig, maar we moeten niet vergeten dat iedere carnavalsvereniging haar eigen cultuur en identiteit ontwikkelde.

Prinsessteek met fazantenveren

14.12. Elders in Nederland

14.12.1. Oeteldonk

Tijdens een onderzoek in Nederland kwam in de 'Top-Honderd-Tradities', *carnaval* op de zesde plaats terecht. Maar in Noord-Brabant kwam dit volksfeest als eerste uit de bus en op de tweede plaats Sinterklaas.

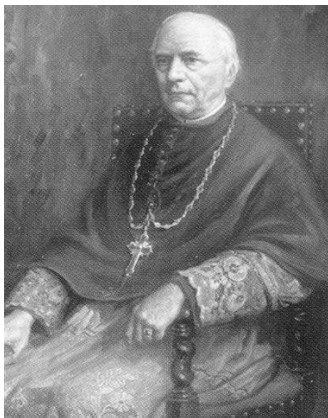
's-Hertogenbosch wordt in de volksmond nog wel eens 'Den-Bosch' genoemd, maar carnavalisten spreken over *Oeteldonk*. Hun Bourgondische wijze van vieren en ons Rijnlandse carnaval, mogen en kunnen we niet met elkaar vergelijken. Het soldateske gedoe met geweren en sabels, ziet men in Noord-Brabant niet zitten. Het zou kunnen, dat carnaval in Brabants, een stuk dichterbij de achterhaalde vastenavond staat ?

De '*Oeteldonksche Club van 1882*' heeft een respectabele leeftijd, maar werd niet met open armen ontvangen. Bisschop Godschalk

schreef toen: *'De vastenavond n hier ter Stede worden door velen op eene wijze doorgebracht, die alle weldenkenden met afschuw en hartzeer vervult, en zelfs den vreemdeling tot ergernis dient !'* (...)

Pas na de bevrijding, in de letterlijke en figuurlijke zin

van het woord, kwam er aan het demoniseringsproces een einde en werd carnaval op moderne leest geschoeid. Vermomming die onlosmakelijk met vastenavond verbonden was, bleef op de meeste plaatsen verboden, maar in Noord-Brabant hielden de *knillikes* (mannen) hun blauwe boezeroen aan. Door alle jaren heen was er een creatief contact met de 'boerenmeiden' die daar *durskes* genoemd worden. Voor de goede orde, er is ook nog een *Knillis* uit papier-maché die op de markt

Bisschop Godschalk van Den Bosch wilde het volk door veertigengebed met vastenavond van straat houden

een 'oogje' in het zeil houdt. Soms heeft ie gezelschap van een *maché-durske* dat *Hendrien* genoemd wordt. In de loop der jaren ontstond een rollenspel met een protocol, waaraan meer dan honderd personen deelnemen. Oeteldonk heeft ook een prins, maar die komt persé niet uit 's-Hertogenbosch, is niet zelden protestant en spreekt geen Oeteldonks dialect.

Op carnavalszondag is er een intocht, op maandag een optocht en dinsdag een 'keindertocht'.

Na carnaval worden *Knillis* en *Hendrien* niet verbrand, niet in de Dommel gesmeten, maar ter aarde besteld. Zij nemen de collectieve zonde en zondeschuld mee in het graf en iedere Oeteldonker voelt zich honderd pond lichter...

Dat het ook aan de tap gesmeerd liep staat als een paal boven bier. Na Aswoensdag 2009 zei zevende-generatie-brouwdirecteur Peer Swinkels van bierbrouwerij Bavaria, dat hij ondanks de mondiale recessie zeer tevreden is. (...)

De Boschenaar is overtuigd dat zijn hoofdstad, met 150 carnavalsverenigingen, het beste carnaval ter wereld heeft en weet zeker dat geen carnavalsmuseum interessanter is dan dat in het *Oeteldonks Gemintemuzejum*.

14.12.2. Oeteldonk en Suikerfeest

Terwijl weinig Nederlanders de relatie kennen tussen vastenavond en carnaval, kent iedere moslim de relatie tussen zijn ramadan en het Suikerfeest. (Opmerking: Volgens het Groene- en het Witte boekje, die zich belasten met spellingsvoorschriften, worden de woorden faselavond, vastenavond en carnaval met kleine letter, maar wordt Suikerfeest met grote letter geschreven.)

Traditioneel doen bijna alle moslims mee aan de ramadan, want uit goed fatsoen zijn ze het verplicht. Voor de een is het zijn religieuze overtuiging en voor een ander is het de sociale controle van de buurman of gewoon de gewoonte. Maar na de vastentijd, bij het Suikerfeest, ontbreekt de grote saamhorigheid, zoals wij die van carnaval kennen. Het ramadangemeenschapsgevoel bestaat wel in familiekring en dat is

overeenkomstig de Leer. Een Oeteldonks *Suikerfeest* is vooralsnog geen haalbare kaart. Heel anders in Keulen, waar de inmiddels derde Turkengeneratie er geen kwaad in ziet om ‘alaaf’ te roepen. We mogen niet vreemd kijken als binnenkort iemand van de vierde generatie, met *Kölsche Tüen* in de Bütt staat.

Na vastenperiode van ramadan volgt Suikerfeest

14.12.3. Tilburgse kruikenzeikers

Wat Oeteldonkers recht is, is de *Kruikenzeikers* billijk. Uit oude documenten is bekend dat urine gebruikt werd om lakenstoffen te wassen en te verven. De oudste bron is een stuk van 11 oktober 1689, waarin geschreven werd over het gebruik van ‘warm stinckende pis’. Hieruit mogen wij de conclusie trekken, dat de textielabrikjes van Tilburg reeds in de 17^e eeuw menselijke urine gebruikten bij de fabricage van lakenstof. Door schapenwol met warme urine te wassen werd de grondstof gereinigd. Het ligt voor de hand dat de inwoners van Tilburg toen *Kruikenzeikers* genoemd werden en die naam traploos op het carnavaleske niveau terecht kwam. Als herinnering aan dit gebruik staat in de Nieuwlandstraat het beeld ‘De Kruikenzeiker’.

De inwoners zijn er van overtuigd dat in hun woonplaats nog steeds vastenavond gevierd wordt en dat de formule authentiek is. (...) Maar daar dacht de clerus anders over. Reeds in 1847 werd door de RK Kerk op vastenavond het veertigurengebed ingesteld, met de bedoeling de gelovigen bijna twee etmalen van de straat te houden en bijgevolg het volksfeest de das om te doen. Een gekend carnavalshater was, vanwege zijn prangende preken, pater Bernhard. Ooit verstoorde een

groepje feestvierende jongeren een donderpreek van de pater en die plaatste uit protest het uitgestalde Heilig Sacrament terug in het tabernakel. Het gemeentebestuur trok partij voor de Kerk en maakte voor lange tijd een resoluut einde aan carnaval in Tilburg. In 1957 werd Cees Becht, die eerder burgemeester in Vaals en Kerkrade was, ‘burgervader’ van Tilburg. In 1960 gaf hij toestemming voor een jeugdoptocht, maar toen de inwoners in 1962 voorzichtig probeerden om een echte optocht op poten te zetten, maakte de politie een hardhandig einde aan een onschuldige vermaak. Pas in 1967 mocht de stadsprins op het bordes van het stadhuis staan. Inmiddels is er op Aswoensdag in de grote kerk een zogenaamde ‘Kruikenmis’ waaraan meer dan 800 carnavalsvierders deelnemen.

De kruikenzeiker leverde een bijdrage aan de Tilburgse textielindustrie

14.12.4. Filantropische carnaval

De lange buitengrenzen met België en Duitsland en uiteraard ook de mijnindustrie, hadden tot gevolg dat veel Hollandse

ambtenaren naar het zuiden van Limburg verplaatst werden. In 's-Gravenhage mompelde men, dat het niet de gezelligste collega's waren, die naar het donkere zuiden gedetacheerd werden (...) Voor het geval een ambtenaar het in zijn hoofd haalde om een feestneus voor te binden, werd hij door zijn chef op het matje geroepen. Douaniers met een feestneus en marechassees met rode pruiken, kregen te horen dat carnaval bedoeld is voor de laagste stand... (Opmerking: In Vaals mochten marechassees ook niet lid

Terwijl ambtenaren zich verkleden kun je je ook als ambtenaar verkleden

worden van een burgerlijke volleybalclub.) Voor de Wet zijn alle grenzen gelijk, maar die in Roosendaal waren gelijk. In Limburg hielden rijksambtenaren zich aan de order, maar in Roosendaal ontstond op 11 november 1950 de 'Rijksambtenaren-Carnavalsvereniging'. Voor de *Tullepetaonen* was dat geen prelude om te sjoenkelen, laat staan om eindeloos pilsjes te drinken. De vereniging groeide uit tot een filantropische instelling en verdeelde afgelopen jaar 1600 dozen gevuld met fruit en snoep aan zieken, gehandicapten en bejaarden. In 1954 probeerde men er stadscarneval van te maken, maar pas in 1958 kwam dat idee tot leven. De mascotte van de vereniging was een echte ezelin, die men leende van het Korps Commando Troepen. In 1996 moesten de statuten veranderd worden omdat een douaniëre in de raad kwam, die later voorzitter werd. In 2009 deden gemeente en vereniging een beroep op de carnavalsvierders om geen spuitserpentes te gebruiken, maar aan dat vriendelijk verzoek gaven de mensen op straat geen gehoor.

14.12.5. Carnaval zonder prins

Dat carnaval soms ook iets met grond en bodem te maken hebben wisten we al. Denken we aan *Kalk aan de Books* in Bocholtz. In Oosterhout is het niet anders, de plaats wordt Kaaiendonk (Keienheuvel)

genoemd, omdat de Maas hier veel keien afgezet heeft. De inwoners zijn van mening, dat nergens ter wereld beter carnaval gehouden wordt. Reeds in de middeleeuwen werd er vurig vastenavond gevierd, waaraan pas een einde kwam tijdens de kwellerijen van de 80 Jarige Oorlog. Pas in 1876 begon men opnieuw, waarbij een aantal vastenavondrelicten, waaronder de verbranding van een stropop, opnieuw in gebruik kwamen. Documenten die betrekking hebben op vastenavond en het gekrakeel tussen katholieken en protestanten, worden keurig bewaard in het *Kaaiendonks Carnavalsmuseum*. Daar bevindt zich ook een schilderijencollectie die carnaval als onderwerp heeft.

Kaaiendonk in de greep van de nar

Ook de carnavalsvereniging van Dussen koos een 'grondige' naam en heet *De Klaitrappers*. Van oudsher werden de inwoners 'kleiboeren' genoemd, maar volgens landbouwers heeft die naam een negatieve klank. Het zou te ver voeren om alle Brabantse dorpen tegen het carnavalslicht te houden. Beperken we ons tot de plaats Dorst die *Kattegat* genoemd wordt. De plaatselijke carnavalsvereniging ging niet alleen figuurlijk, maar ook letterlijk op de fles en had een behoorlijke kater...

Dat vond de Horeca maar niks en ging over tot carnaval (lees stichting) zonder *Raad van Elf* en noemde het lichaam 'De Kater'. Klaarblijkelijk kan carnaval ook zonder prins en kan commercie zonder carnaval.

14.13. Oost-Nederland

14.13.1. ABC-oorlog

Niet alleen in Limburg en Brabant, maar ook in Overijssel kent men de klappen van de carnavalszweep. Denken we aan Sassendonk, bij ons beter bekend als Zwolle. Feitelijk bestond de plaats uit Zwolle en Zwollerkerspel. Kerspel betekent parochie en de inwoners moesten in Zwolle ter kerke gaan. (Opmerking: Inwoners van Bocholtz moesten vroeger in de kerk van Simpelveld, hun zondagsplicht vervullen.) Zwolle en Kampen groeiden uit tot een machtsfactor van het Duitse Hanzegebied, met Lübeck als hoofdstad. De bisschop van Utrecht was daar niet gelukkig mee en toen de eminente heer zijn zin niet kreeg, liet hij de stad in de fik steken. Het begrip ABC-oorlog (atomisch, bacteriologisch en chemisch) kende men nog niet, maar Zwolle kocht bij de Hanze een aantal blijden, om niet alleen stenen maar ook pek, olie, zwavel en ongebluste kalk in de richting van de belegeraars te slingeren.

Na een oneerlijke strijd neemt de bisschop Zwolle in

Zo wist men de patserige patriarch op afstand te houden en de Blijmarkt in die stad herinnert daaraan. Maar bisschop Jan van Arkel had een bedorven karakter en ging in 1342 over tot bacteriologische oorlogsvoering. Met blijden liet hij grote stukken verrot vlees over de stadsmuren werpen, waarvan ook brokken in de waterputten terecht kwamen...

In de middeleeuwen kende men er de 'Mansardekamer Hanze' waar voor Kerstmis en Pasen de vastberaden vastenavondfeesten plaats vonden, die toentertijd door de Kerk enerzijds als gedulde uitlaatklep en anderzijds als noodzakelijk kwaad beschouwd werden. Zwolle staat bekend om de onstuimige wijze waarop feestvierders zich kleden. De boerenkiel die ooit aan vastenavond gelieerd was, heeft men aan de kapstok gehangen en thans draagt men fantasiekostuums. Op 11 november maakt Sassendonk zich op voor het vijfde jaargetijde. In het boek 'Alaaf, Carnaval in Nederland & België', wordt Sassendonk gekarakteriseerd als 'De parel aan de kroon van het carnaval boven de grote rivieren' (...) Natuurlijk wordt het gerstenat niet van de tafel gestoten, maar het lievelingsdrankje van de Sassendonker is brandewijn met bruine suiker. Ondertussen discussiëren sociologen, psychologen, theologen en carnavalogen in Zwolle over de zin en onzin van carnaval. Men vraagt zich af in welke relatie vastenavond en carnaval, tot elkaar staan. Op dat gebied is men in Zwolle in ieder geval een heel stuk verder dan in Limburg, waar de begrippen vastenavond en carnaval lukraak door elkaar gebruikt worden en men de definities niet of nauwelijks kent.

Zwolle-Sassendonk viert een fraai carnaval

14.13.2. Den Grolsen wind

Als we het toch over gerstenat hebben, kijken we ook even in het Gelderse Groenlo waar Grolsch gebrouwd werd. Tijdens carnaval wordt de hoogburcht liefdevol Grolle genoemd.

Met Heerlen (Winkbülle) heeft Groenlo gemeen, dat de inwoners voor *blaaskaken* en *den Grolsen wind*, uitgemaakt worden. Voor Groenlo is iedereen die buiten de vesting woont een 'boer' en dat is in de meeste vestingsteden niet anders. (Opmerking: Ook in het kleine Valkenburg telde je vroeger niet mee, als je van *Boete de Poort* kwam.)

Groenlo ligt als het ware op de Westfaalse grens, tussen *frivole fastelavond* in het zuidoosten en preuts protestantisme in het noordwesten. De Reformatie roeide na 1648 de verdoemde vastenavondvieringen, te vuur en te zwaard uit. De invasie van het commerciële carnaval, vanuit het Duitse Rijnland, met confetti en caramellen, bleek twee eeuwen later, voor de gereformeerde gebieden onwezenlijk en onmogelijk.

Een uitzondering vormt de katholieke exclave Groenlo in de Gelderse Achterhoek, waar de Grollenaren van hun Bourgondische aard overtuigd zijn. Hun standpunt luidt:

'Met zijn tweeën is het gezellig en met zijn drieën is het een feest!' Tijdens de populaire pronkzittingen en bulderende buutavonden, ziet men er geen blauwe kielen, maar signaalrode mantels met een steek. Net als in Maastricht overheerst op straat de bontebende en zijn er nauwelijks praalwagens. Hier wordt de *Oudewijvenvastnacht*, zoals dat eeuwen geleden overal gebruikelijk was, op carnavalsdinsdag gevierd. De plaats heeft zelfs een HBS (Hogere Buutreedners School), die een 'kweekvijver' blijkt voor eigen talent. Hier leert men met veel ironie en sappig sarcasme adequaat te reageren op de regionale politiek. De grote carnavalsvereniging heet *De Knunnekes*, genoemd naar een historisch kanon dat op de vesting staat. Het schiettuig wordt niet zelden door de concurrerende carnavalsclub *De Keienslōppers* uit Lichtenvoorde 'gestolen'. Er vloeit veel Grolsch gerstenat voordat het kanon weer op zijn plek staat.

Spreek in het protestantse Aalten beter niet over carnaval. Boze tongen beweren dat 'die' van Aalten stiekem naar Groenlo gaan... Ze bestaan in de Achterhoek nog steeds, die kleine religieuze oorlogjes, want in Aalten wordt de jaarlijkse kermis door katholieken bezocht en het oranje-feest in april door protestanten.

Staatsen en Spaansen voerden in 1627 strijd om Groenlo dat katholiek bleef en vastenavond bleef vieren

14.13.3. Tukkers in Twente

Wat een Achterhoeker recht is, is een Tukker billijk en dat geldt vooral met carnaval. Voor alle duidelijkheid, *Tukker* is geen carnavalsnaam, maar een geuzennaam. We kunnen het ook een *fleemnaam* noemen en in dat geval als synoniem voor twee leuke zangvogels, de putter en de kneu. Maar er is nog een hypothese. Een 'tuk' was ooit een broekzak en iemand die met beide handen in de zakken liep was een *Tukker*. In dit geval is het begrip minder flemend of vlijend, maar het past bij het streven van Twente naar een eigen identiteit. Hier, in Salland en Twente, zijn de mensen iets stugger en dat komt door hun leefomgeving. Vroeger verdiende men er de kost door hard werken in het veen en daar

werd men niet vrolijk van. Maar vrolijk werden zij ook niet door de reformatie. Dat gold/geldt vooral voor de westelijke streek van Twente en de plaats Rijssen, tegen de Sallandse Heuvelrug aan. Die plek wordt nog steeds gezien als het 'Staphorst' van Twente en de protestanten hebben daar de keus tussen twee dozijn verschillende kerkgenootschappen ieder met zijn eigen religieuze couleur.

De vooraan op de tong liggende vraag is nog steeds: 'Noar welke karke goa ieh dah ?' (Welke religie beleid je ?) En de tweede vraag: 'Woar ben ieh van dah ?' (Waar woon je ?) Dat laatste is ook belangrijk, want in de overwegend katholieke plaatsen Oldenzaal en Tubbergen wordt uitbundig gevierd.

In Oldenzaal (Boeskoolstad) trekt een op

De bijnaam Boeskoolstad danken de Oldenzalers aan hun voorliefde voor witte kool

Rijnlandse leest geschoeide carnavalsstoet, waaraan 120 praalwagens deelnemen. Tegen de avond is er een verlichte optocht. De Tukkers hebben zelfs een vastenavondrelict, de foekepot, over de streep getrokken. Maar in de protestantse plaatsen waar vastenavond en carnaval verboden werden, wordt de foekepot met Sint Maarten (11 november) of Sint Sylvester (31 december) uit de kast gehaald.

Prefatie

Na circa 10 eeuwen faselavond en nogmaals 10 eeuwen vastenavond, was het voor sommige dagbladredacteuren een hele klus om het wezen, dus het omkeerprincipe, van carnaval te begrijpen. De hoofdredacteur van De Maas- en Kempenbode schreef op 24 februari 1895: 'Daar staat hij weer voor ons, die akelige vastenavond met zijn rumoer en lawaai, met zijn dwaasheden en grofheden, met zijn dans- en braspartijen. Daar komt hij en wederom zal hij in veel steden en dorpen getuigen, dat sommige mensen minder verstand hebben dan de apen in het bosch en andere minder eergevoel dan de dieren in onze stallen. Door de braven wordt vastenavond geducht als een dag van gramschap die 's-Heren vloek over de losbandige wereld zal aftrekken. (...) In de volgende aflevering gaan wij in het kader van *Vastenavond versus Carnaval* verder op zoek naar oeroude vastenavondrelicten en bezoeken opnieuw plaatsen in deze 'losbandige' wereld.

6957w37805t 26.11.2009

Een bonte stoet in Boeskoolstad